

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Radek Váňa

**Role OSN při vzniku nezávislého Východního
Timoru**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Radek Váňa**

Vedoucí práce: **JUDr. PhDr. Tomáš Karásek, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

VÁŇA, Radek. *Role OSN při vzniku nezávislého Východního Timoru*. Praha, 2014. 41 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí práce JUDr. PhDr. Tomáš Karásek, Ph.D.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje konfliktu na Východním Timoru. Konkrétněji se potom zabývá rolí, jakou hrála Organizace spojených národů při vzniku nezávislé Východotimorské demokratické republiky. Nejprve je v ní stručně popsána historie daného ostrova, což poskytuje východisko pro následující část. V té jsou určeny základní příčiny samostatnosti Timoru a zároveň též zhodnocen jejich význam. Závěrečná pasáž je potom věnována samotné roli OSN se speciálním zaměřením na období mezi roky 1999 až 2002. Práce je koncipována jako jednopřípadová studie.

Abstract

This bachelor thesis deals with the conflict in East Timor. It focuses on the role which the UN played during the formation of the independent Democratic Republic of Timor-Leste. At first, it describes the history of the island which provides a background for the subsequent research. The next part examines the causes which led to the independence of East Timor. Finally, the last passage is devoted to the role played by the UN with a special focus on the period between 1999 and 2002. This thesis is conceived as a case study.

Klíčová slova

Indonésie, nezávislost státu, OSN, ozbrojený konflikt, peacekeeping, Východní Timor

Keywords

armed conflict, East Timor, independence of a state, Indonesia, OSN, peacekeeping

Rozsah práce

76 018 znaků s mezerami

81 993 znaků s mezerami včetně poznámek pod čarou

92 466 znaků s mezerami včetně poznámek pod čarou a seznamu použité literatury

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1. 5. 2014

Radek Váňa

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu této práce JUDr. PhDr. Tomáši Karáskovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky.

Univerzita Karlova
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

Téma: Role OSN při vzniku nezávislého Východního Timoru

Vypracoval: Radek Váňa

Vedoucí práce: JUDr. PhDr. Tomáš Karásek, Ph.D.

Obor: Politologie a mezinárodní vztahy

Ročník: 2. ročník

Praha 2013

Stanovení kontextu

Od roku 1975 byl Východní Timor okupován Indonésií. OSN sice proti tomu vydala několik rezolucí, díky spojení Indonésie a USA však neměly dostatečně silný účinek, aby Indonésii donutily se z Východního Timoru stáhnout. Mezinárodní tlak zesílil poté, co v roce 1996 obdrželi Nobelovu cenu za mír José Ramos-Horta a biskup Carlos Filipe Ximenes Belo za příspěvek k mírovému řešení východotimorského konfliktu. Společně s politickými změnami v Indonésii tento stupňující se tlak vyústil v roce 1999 v referendum o budoucnosti země organizované OSN. V něm se pak téměř 80% obyvatel vyjádřilo pro nezávislost Východního Timoru.

V následných nepokojích padlo za oběť více než 1000 lidí. Díky mezinárodnímu tlaku se však indonéská vojska ze země nakonec stáhla a 20. května 2002 byla vyhlášena nezávislost Východního Timoru. Během indonéské okupace zemřelo odhadem asi 180 000 lidí.

V roce 2005 se z Východního Timoru OSN stáhla, následující rok však propukly silné nepokoje, a tak byl kontingent Spojených národů opět posílen. V roce 2008 byl spáchán atentát na prezidenta Josého Ramose-Hortu, který však útok přežil. V současné době se situace ve Východním Timoru uklidňuje.

Vymezení tématu

Ve své práci jsem se rozhodl zkoumat význam OSN při přechodu Východního Timoru od indonéské okupace k nezávislosti. Za tímto účelem budu zkoumat faktory vedoucí k zisku nezávislosti. Budu se zabývat nejen peacekeepingovými misemi, ale také širším mezinárodním kontextem (rolí USA, Indonésie, Austrálie atd.).

Toto téma je pozoruhodné z několika důvodů. Především Východní Timor nebyl nikdy uznán OSN jako součást Indonésie, která ho od roku 1975 okupovala. Bude proto velmi zajímavé sledovat, proč došlo k intenzivnějším akcím ze strany mezinárodního společenství až o více než 20 let později. Dalším podstatným faktem, díky kterému se dá tento případ považovat za hodný výzkumu, je neobvyklá spolupráce východotimorské politické elity ve snaze zajistit své zemi lepší budoucnost. Za zmínku určitě stojí i míra odpovědnosti za bezpečnost, jakou OSN poskytla indonéským úřadům. V neposlední řadě tvoří Východní

Timor významné strategické místo díky nalezištím ropy u jeho břehů. Proto je do budoucna důležité sledovat boj o vliv nad tímto územím.

Stanovení výzkumných otázek

Hlavní výzkumnou otázkou mé práce bude: „Do jaké míry dokázala OSN zajistit vhodné podmínky pro klidné převzetí moci?“.

Dalšími výzkumnými otázkami pak budou: 1) Jaké faktory hrály roli při získání nezávislosti; 2) Který z těchto faktorů byl nejdůležitější?; 3) Jak probíhalo etablování nezávislého Východního Timoru v mezinárodním systému?

Cílem mé práce je přinést komplexnější pohled na roli OSN při přechodu Východního Timoru k nezávislosti a vliv OSN na etablování nově vzniklého státu.

Způsob zpracování

Tuto práci jsem se rozhodl zpracovat jako jednopřípadovou studii. Po stanovení vnitřních a vnějších faktorů, jež způsobily vznik Východního Timoru, a jejich klasifikaci z hlediska důležitosti pro nezávislost, budu zkoumat, do jaké míry v nich hrála roli OSN. Úspěšnost peacekeepingových misí pak budu hodnotit jednak mírou zastoupení OSN v daném faktoru a jednak důležitostí samotného faktoru při vzniku nezávislého Východního Timoru.

Při svém zkoumání se budu opírat o koncept „vzniku státu s podporou OSN“. Použiji též historii peacekeepingových misí či mezinárodní právo.

Předpokládaná osnova

- 1. Úvod**
- 2. Cesta k nezávislosti**
  - 2.1. Situace do roku 1999**
  - 2.2. Referendum o autonomii**
  - 2.3. Vyhlášení nezávislosti**

3. Faktory vzniku Východního Timoru

3.1. Vnitřní

3.2. Vnější

3.3. Jejich hodnocení

4. Role OSN

4.1. Peacekeepingové mise

4.2. Vliv OSN na etablování Východního Timoru v mezinárodním systému

4.3. Hodnocení významu OSN při vzniku nezávislého Východního Timoru

5. Závěr

Bibliografie

1. Neperiodická

1.1. Monografie

- AL-QAQ, Richard Kareem. *Managing world order: United Nations peace operations and the security agenda*. New York: Tauris Academic Studies, 2009, x, 260 p. Library of international relations (Series). ISBN 9781845115807.
- BELLAMY, Alex J, Paul WILLIAMS a Stuart GRIFFIN. *Understanding peacekeeping*. 2nd ed. Cambridge: Polity, 2010, xix, 447 s. ISBN 9780745641867.
- BUREŠ, Oldřich. *United Nations peacekeeping: bridging the capabilities-expectations gap*. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller, 2008, 195 s. ISBN 9783836481885.
- CABADOVÁ WAISOVÁ, Šárka. *Poválečná obnova a budování míru: role a strategie mezinárodních nevládních organizací*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, 181 s. ISBN 9788021046993.
- CABADOVÁ WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 250 s. ISBN 9788073803391.
- DOBBINS, James. *The UN's role in nation-building: from the Congo to Iraq*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2005, xliii, 273 p. ISBN 0883035894.
- FERNANDES, Clinton. *Reluctant saviour: Australia, Indonesia, and the independence of East Timor*. Carlton North, Vic.: Scribe Publications, 2004, 138 s. ISBN 1920769285.

- FORTNA, Virginia Page. *Does peacekeeping work?: shaping belligerents' choices after civil war*. Princeton: Princeton University Press, c2008, xiv, 214 p. ISBN 9780691132815.
- FOX, James J a Dionisio BABO-SOARES. *Out of the ashes: destruction and reconstruction of East Timor*. Adelaide: Crawford House, 2000, xix, 297 s. ISBN 1850655545.
- FUKUYAMA, Francis. *Budování státu podle Fukuyamy*. 1. vyd. Praha: Alfa Publishing, 2004, 129 s. ISBN 8086851095.
- CHOMSKY, Noam. *Perspektivy moci: úvahy o povaze člověka a společenského řádu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, 323 s. ISBN 8071844918.
- JOLLY, Richard, Louis EMMERIJ a WEISS. *UN ideas that changed the world*. Bloomington: Indiana University Press, 2009, xxiv, 310 p. ISBN 9780253221186.
- KLÍMA, Jan. *Dekolonizace portugalské koloniální říše: historická motivace, specifika, průběh*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000, 407 p. ISBN 80-704-1256-9.
- KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha : Libri, 2003. ISBN 80-7277-203-1.
- KOZUL-WRIGHT, Richard a Pier-Giuseppe FORTUNATO. *Securing peace: state-building and economic development in post-conflict countries*. London: Bloomsbury Academic, 2011, x, 226 p.
- ROMANO, Cesare P, André NOLLKAEMPER a Jann K KLEFFNER. *Internationalized criminal courts: Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*. Oxford: Oxford University Press, 2004, lviii, 491 s. ISBN 0199276749.
- ŠPIČANOVÁ, Lenka. *Komparativní analýza konfliktů v Aceh a na Východním Timoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2011, 223 s. Politologická řada, sv. č. 34. ISBN 978-807-3252-557.
- TANSEY, Oisín. *Regime-building: democratization and international administration*. New York: Oxford University Press, 2009, xii, 265 s. ISBN 9780199561032.
- TANTER, Richard, Geert Arend van KLINKEN a Desmond BALL. *Masters of terror: Indonesia's military and violence in East Timor*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2006, xxxvii, 218 s. ISBN 0742538346.

2. Periodická

- COTTON, James. East Timor in 2004: It Is All about Oil. *Asian Survey*. 2005, roč. 45, č. 1, s. 186-190. ISSN 0004-4687. DOI: 10.1525/as.2005.45.1.186. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4497090>
- GLASSMAN, James F. Structural Power, Agency and National Liberation: The Case of East Timor. *Transactions of the Institute of British Geographers*. 2003, roč. 28, č. 3, s. 264-280. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3804576>
- GUNN, Geoffrey C. Re-enter the United Nations: A role for the Peacebuilding Commission in East Timor?. *Lusotopie*. 2008, roč. 15, č. 2, s. 197-219. ISSN 12570273. DOI: 10.1163/176830808786933355.
- MCAULIFFE, Pádraig. UN PEACE-BUILDING, TRANSITIONAL JUSTICE AND THE RULE OF LAW IN EAST TIMOR: THE LIMITS OF INSTITUTIONAL RESPONSES TO POLITICAL QUESTIONS. *Netherlands International Law Review*. roč. 58, č. 01, s. 103-135. ISSN 0165-070x. DOI: 10.1017/S0165070X11100042. Dostupné z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0165070X11100042
- NEVINS, Joseph. Contesting the Boundaries of International Justice: State Counter-mapping and Offshore Resource Struggles between East Timor and Australia. *Economic Geography*. 2004, roč. 80, č. 1, s. 1-22. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/30032953>
- NEVINS, Joseph. Timor-Leste in 2006: The End of the Post-Independence Honeymoon. *Asian Survey*. 2007, roč. 47, č. 1, s. 162-167. ISSN 0004-4687. DOI: 10.1525/as.2007.47.1.162. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4497238>
- ROBINSON, Geoffrey. East Timor Ten Years On: Legacies of Violence. *The Journal of Asian studies*. 2011, roč. 70, č. 4, s. 1007-1021. ISSN 0021-9118. Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/912370759?accountid=15618>
- SAHIN, Selver B. Building the State in Timor-Leste. *Asian Survey*. 2007, roč. 47, č. 2, s. 250-267. ISSN 0004-4687. DOI: 10.1525/as.2007.47.2.250. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4497250>
- SHOESMITH, Dennis. Timor-Leste: Divided Leadership in a Semi-Presidential System. *Asian Survey*. 2003, roč. 43, č. 2, s. 231-252. ISSN 0004-4687. DOI: 10.1525/as.2003.43.2.231. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3557896>

- SIMONSEN, Sven Gunnar. The role of East Timor's security institutions in national integration - and disintegration. *Pacific Review*. 2009, roč. 22, č. 5, s. 575-596. ISSN 09512748.
- WEBSTER, David. History, Nation and Narrative in East Timor's Truth Commission Report. *Pacific Affairs*. 2008, roč. 80, č. 4, s. 581-591. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40377430>

3. Prameny

- <http://www.bbc.com>
- <http://www.businessinfo.cz>
- <http://www.cnn.com>
- <http://www.mzv.cz>
- <http://www.osn.cz>
- <http://www.un.org>

Obsah

Úvod.....	2
1. Cesta k nezávislosti	3
1.1 Pod správou Portugalska	3
1.2 Utváření politických elit a „občanská válka“	7
1.3 Indonéská invaze	10
1.4 Boj za nezávislost.....	13
2. Příčiny vzniku Východního Timoru.....	15
2.1 Vnitřní faktory.....	16
2.2 Vnější faktory.....	18
2.2.1 Role států.....	18
2.2.2 Role mezinárodních organizací	21
2.2.3 Role mezinárodního veřejného mínění	21
2.3 Hodnocení významu faktorů	24
2.3.1 Zásadní faktory vzniku nezávislého Východního Timoru	24
2.3.2 Důležité faktory vzniku nezávislého Východního Timoru	25
2.3.3 Méně důležité faktory vzniku nezávislého Východního Timoru	26
3. Role OSN	27
3.1 Aktivita OSN do roku 1999	27
3.2 Aktivita OSN od roku 1999	28
Závěr.....	32
Summary	33
Použitá literatura	34

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem se rozhodl zpracovat problematiku boje za nezávislost Východního Timoru. Tento případ je (nejen) v České republice obecně velmi málo znám a širší veřejnost většinou ani netuší, kde se onen malý ostrovní stát nachází.

Zdá se až neuvěřitelné, že když indonéská armáda vyhladila třetinu jednoho celého národa, mezinárodní společenství reagovalo jen velmi zvolna a proti násilnostem v jihovýchodní Asii se dokázalo postavit až po téměř pětadvaceti letech od jejich vypuknutí.

V českém prostředí se (bohužel) případu Východního Timoru věnuje jen velmi malá část autorů. Mezi nejvýznamnější zdroje o dané problematice určitě patří práce doc. PhDr. Jana Klímy, který se věnuje nejen Východnímu Timoru, ale celému bývalému koloniálnímu panství Portugalska, jakožto i dějinám samotného portugalského státu (Klíma 1996; Klíma 2001; Klíma 2003; Klíma 2005; Klíma 2007). Dalším autorem (v tomto případě tedy autorkou), jehož práce přispěla k rozvoji povědomí o timorském konfliktu, je Lenka Špičanová (Špičanová 2011).

Kvůli výše uvedenému nedostatku české literatury čerpám podklady pro hlavní část své práce primárně ze zahraničních pramenů, především z rezolucí OSN a odborných článků, které se zaměřují vždy na úzké téma, a proto poskytují kvalitní zdroj detailních informací.

Tuto bakalářskou práci jsem se rozhodl koncipovat jako jednopřípadovou studii (Kořan 2008: 29). Protože se studie českých autorů zabývají především historií indonéské okupace Východního Timoru, předsevzal jsem si pokusit se vyplnit prázdný prostor tím, že se v jádru svého výzkumu zaměřím na roli Organizace spojených národů a její přínos pro získání tolik vytoužené nezávislosti ostrova mezi Austrálií a Indonésií. Má hlavní výzkumná otázka tedy zní: „Do jaké míry dokázala OSN zajistit vhodné podmínky pro klidné převzetí moci?“ Při svém zkoumání se opírám o obecný koncept vzniku státu s podporou OSN.

Práci jsem rozčlenil do tří hlavních bloků. V prvním bloku „Cesta k nezávislosti“ se zabývám zejména historií timorského konfliktu. Především zde tedy popisuji události, jež vyústily až v konečnou nezávislost Východního Timoru. Důležitost tohoto bloku spočívá hlavně v uvědomění si kontextu, v němž se musela OSN pohybovat. Poskytuje též nezbytné informace k tomu, aby bylo vůbec možné určit faktory, které se na získávání nezávislosti podílely. Největší přínos pro tuto pasáž mají právě publikace docenta Jana Klímy, jež jsou v naší republice jedinečné.

Druhý blok nese název „Příčiny vzniku Východního Timoru“. V něm již zkoumám vnitřní i vnější faktory, jež vedly k timorské nezávislosti. V závěru této kapitoly pak hodnotím význam jednotlivých faktorů pro úspěšné vyhlášení nového státu Východotimorská demokratická republika.

V posledním bloku „Role OSN“ se věnuji akcím, které Organizace spojených národů podnikla pro přechod okupovaného území k nezávislosti a demokracii. Rozdělil jsem aktivitu OSN na etapu před rokem 1999 a od roku 1999. V závěru mé práce se pochopitelně pokouším odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, to jest do jaké míry měla OSN vliv na vznik Východotimorské demokratické republiky a klidné převzetí moci.

Vzhledem k nedostatečné pozornosti věnované hrůzám, jež se na konci minulého století udály na Východním Timoru, doufám, že touto prací alespoň minimální měrou přispěji k rozšíření povědomí o událostech, jež bez obav snesou srovnání s nejhoršími zvěrstvy spáchanými v novodobých dějinách lidstva. Považuji za nesmírně důležité pokusit se alespoň částečně vyplnit vakuum, které zejména v našem zeměpisném prostoru existuje, a přispět tak k nevelkému počtu publikací, jež o toto usilovaly již přede mnou.

1. Cesta k nezávislosti

1.1 Pod správou Portugalska

Přestože hlavním cílem mé práce je zkoumat vliv OSN na nezávislost Východního Timoru, není možné takto činit bez znalosti historického kontextu. Pro pochopení úlohy OSN a stálých členů Rady bezpečnosti je tedy bezpodmínečně nutné, abych svou práci uvedl právě touto kapitolou o historii Východního Timoru.

Východ ostrova Timor byl od roku 1524 portugalskou kolonií (CountryWatch 2009: 7), zatímco západní část zabrali Holanďané, kteří s Portugalci vedli o území ostrova spory. Až v roce 1914 obě země podepsaly v Haagu smlouvu, jež definitivně vymezovala hranice, čímž byl Timor rozdělen na nizozemskou západní a portugalskou východní část (Špičanová 2011: 68).

Obyvatelé ostrova byli rozděleni do tří základních skupin. Kromě bělochů existovali indigenas („neasimilované domorodé obyvatelstvo) a assimilados¹ („asimilovaní“ domorodci). Toto rozdělení bylo důležité z politického hlediska, neboť assimilados mohli volit do portugalského Národního shromáždění a místních legislativních rad (Špičánová 2011: 70). Realita však vypadala tak, že status assimilados získalo před 2. světovou válkou pouhých 0,25 % populace (Taylor 2001: 211).

Během 2. světové války Portugalsko sice vystupovalo jako neutrální stát, v listopadu 1941 ale Salazar přijal nabídku Velké Británie na případnou pomoc při obraně Východního Timoru před japonským útokem (Klíma 1996: 177). Vzhledem k očividné nemožnosti portugalské posádky ostrov ubránit provedli australští a nizozemští vojáci 17. prosince 1941 „preventivní“ okupaci Timoru. Jejím cílem bylo chránit ostrov před japonským vpádem (Klíma 2007: 507), neboť při jeho obsazení by byla přímo ohrožena také samotná Austrálie. Salazar proti tomuto porušení „neutrálnosti státu“ sice hlasitě protestoval, žádný výsledek mu to však nepřineslo. Domorodcům se navíc naskytla příležitost uvědomit si, že jejich koloniální autorita vlastně není tak silná, jak se domnívali, a že nakonec za autoritu ani být považována nemůže (Klíma 2003: 40).

Japonci se probíjeli jihovýchodní Asii rychle. 19. února 1942 oznámil japonský velvyslanec Portugalsku, že japonská armáda zahajuje okupaci Portugalského Timoru a tím pádem také válku proti tamním australským a nizozemským jednotkám (Klíma 2007: 508). Salazar sice opět protestoval proti porušení své neutrálnosti, neodvážil se však zajít tak daleko, aby přerušil diplomatické styky s Japonskem (Gunn 2011: 9).

Australané i Nizozemci se invazi postavili, proti několikanásobné převaze ale neměli šanci. Holandské jednotky se proto stáhly z ostrova přes svou západní část. Australané ustoupili do východotimorských hor, odkud s pomocí domorodců praktikovali partyzánskou válku² (Klíma 2003: 41). V té pokračovali až do roku 1943, kdy museli být z ostrova evakuováni. Domorodci tak zůstali v obraně Timoru sami (Špičánová 2011: 71). Když Australané odcházeli, slibovali Timořanům, že nikdy nezapomenou na jejich pomoc v boji (Suter 2001: 153-154). Bohužel se později ukázalo, že australští politici a diplomaté měli horší paměť, než by kdokoli z obyvatel Východního Timoru předpokládal.

---

¹ Status „asimilovaných“ zrušila portugalská vláda 28. srpna 1961. De facto tak konečně zaniklo třídění domorodého obyvatelstva (Klíma 1996: 191).

² Nebylo to poprvé ani naposled, kdy východotimorské hory poskytovaly obráncům ostrova útočiště. Už v roce 1911 se do nich uchýlili vzbouření domorodí náčelníci, vedeni Domem Boaventurou při slavném povstání Manufahi (Klíma 2003: 34).

Timořané pod japonskou nadvládou velmi trpěli. Především to byl samozřejmě trest za poskytnutou pomoc australským vojákům. Nejenže se sami Japonci podíleli na týrání civilních obyvatel, z nespokojených a bojechtivých domorodců navíc utvářeli takzvané „černé roty“, které rozsávaly zkázu mezi vlastním lidem. Japonci dokonce požadovali po guvernérovi ostrova, aby jim zajistil více žen pro potěšení jejich vojáků (Klíma 2003: 41). Nejhorší časy ale měly teprve přijít. Od února 1942 do srpna 1945 si humanitární krize na Východním Timoru, zapříčiněná japonskou okupací, vyžádala okolo 60 000 obětí (zhruba 15% populace). Japonsko je tak v současnosti také největším dlužníkem nezávislého Východního Timoru, jemuž nikdy neuhradilo válečné reparace, dokonce se ani oficiálně neomluvalo za válečnou okupaci (Gunn 2011: 9).

V září 1944 jednal Salazarův režim s anglo-americkou delegací o účasti Portugalska na osvobození Východního Timoru od japonské okupace a jeho návratu pod portugalskou koloniální správu (Klíma 2007: 511). Salazar si zajistil americkou podporu slibem, že jim umožní přístup do vojenských základen na Azorských ostrovech ve středním Atlantiku (Gunn 2011: 9).

V roce 1949 proběhla pro Timor událost zásadního charakteru. V jeho těsném sousedství vznikla nezávislá Indonésie, muslimský stát, který již získal západní polovinu ostrova a tajně plánoval obsadit i jeho zbytek (Špičánová 2011: 71-72). V témže roce se Portugalsko stalo díky svým strategicky výhodným zámořským územím (a také díky snaze Západu „uchránit“ ho před komunismem) členem NATO. Aby vyhovělo mezinárodnímu veřejnému mínění, přiznalo v roce 1951 svým koloniím statut zámořských provincií³ (Binková 2004: 100). 14. prosince 1955 bylo Salazarovo Portugalsko přijato do OSN (Klíma 1996: 182).

Organizace spojených národů si problematiku Východního Timoru začala všimnout v roce 1960, když ho umístila na seznam nesamosprávných území⁴ (CountryWatch 2009: 7). O dva roky později přijala Rada bezpečnosti usnesení, podle něhož je portugalská ústavní úprava o udělování statutu zámořských provincií koloniím v rozporu s Chartou OSN a souvisejícími

---

³ Stalo se tak na základě ústavní úpravy z 11. června 1951, jež ze všech kolonií tvořila zámořské provincie unitárního multikontinentálního Portugalska (Klíma 2003: 47). Ve skutečnosti je tím vlastně více připoutávan k centru, protože zámořské provincie byly považovány za nedílnou součást jednotného portugalského státu (Klíma 2001: 31).

⁴ Tento seznam byl vytvořen na základě Deklarace o udělení nezávislosti koloniálním zemím a národům z roku 1960, jež mimo jiné zahrnovala právo obyvatel na sebeurčení a princip, podle kterého nesmí být politická, ekonomická, sociální nebo vzdělanostní nepřipravenost důvodem pro zdržování udělení nezávislosti (GA Resolution 1514 (XV) 1960).

rezolucemi a prostřednictvím dalších výzev tlačila na Salazara, aby zajistil nápravu⁵ (SC Resolution 180 1963a; SC Resolution 183 1963b; SC Resolution 218 1965).

Ten ovšem nechtěl slyšet o jiné podobě „své říše“ než jako o unitárním celku. Přestože kvůli své neochotě vzdát se kolonií mělo Portugalsko hlavně v Africe velké problémy s nacionalisty a uskupeními, která bojovala za nezávislost, na Východním Timoru byl relativní klid. V březnu 1961 sice vznikl v Jakartě Výbor za osvobození Timoru, jenž se snažil podněcovat obyvatele k zesílení boje proti koloniálním úřadům, a 9. dubna 1961 dokonce ve vesnici Batugadé u hranic s Indonésií vyhlásila skupina povstalců Spojenou timorskou republiku. Nic z toho však nebylo pro úřady těžké potlačit (Klíma 2003: 50). Mauberové⁶ si ale navzdory všemu začínali uvědomovat svou vlastní identitu, jež se projevovala ještě více v kontrastu s jejich velkým muslimským sousedem⁷.

I přes mezinárodní tlak se Salazarovi podařilo udržet svá zámořská území pod kontrolou Portugalska celou dobu, co setrval v jeho čele. 26. září 1968 Américo Thomaz oznámil národu prostřednictvím rozhlasového vysílání, že na místo „neochvějného Portugalce, který se zasloužil o vlast, jíž tak geniálně sloužil s naprostou a trvalou oddaností, nastoupí doktor Marcello José das Neves Caetano,⁸“ (Klíma 2005: 253). Ten se zprvu snažil udržet linii Salazarova oficiálního unitarismu, postupně se ale přiklonil k federalistické teorii „postupného vývoje jednotného národního prostoru od Minha po Timor,“ (Klíma 1996: 201). Přestože se tento návrh zdál racionální, neboť vylučoval variantu bělošské menšinové nezávislosti i předání moci nepřipraveným, neodpovídal požadavkům mezinárodního společenství, jež naléhalo na okamžitou a úplnou nezávislost⁹ (Klíma 2003: 52).

Marcelo Caetano nakonec tíhu situace neustál a Estado Novo, budovaný Salazarem po téměř 40 let, skončil, když frustrovaná armáda provedla 25. dubna 1974 vítězný převrat (Klíma 2005: 256), všeobecně známý pod pojmem „Karafiátová revoluce“.

---

⁵ Zejména se jednalo o porušování práva na sebeurčení národů. V roce 1963 přijala Rada bezpečnosti OSN dvě rezoluce, ve kterých vyzývala Portugalsko k respektování základních principů OSN, zajištění svobodného fungování politických stran apod. Konkrétně to byly rezoluce číslo 180 a 183. O dva roky později na ně ještě navazovala rezoluce 218 (SC Resolution 180 1963a; SC Resolution 183 1963b; SC Resolution 218 1965).

⁶ Portugalci původně užívali pojem „Maubere“ pro označení zvláště odbojných domorodců Východního Timoru. Nakonec se z něj však stalo synonymum pro všechny timorské obyvatele portugalské části ostrova (Špičanová 2011: 72).

⁷ Kromě náboženství jsou i oba hlavní jazyky Východního Timoru (tetum a portugalština) velmi vzdálené úřednímu jazyku Indonésie (bahasa Indonesia) (Špičanová 2011: 72).

⁸ Salazarovo tělo vypovědělo službu 15. července 1970. Krizi sice překonal, 26. července se však k dosavadním komplikacím přidal i edem plic a o den později, 27. července 1970, ve čtvrt na deset António de Oliveira Salazar v 81. letech zemřel (Klíma 2005: 255).

⁹ Tlak neustal ani po revizi ústavy z roku 1971, jež „každou zámořskou provincii pokládala za autonomní region s právem na vlastní statut, legislativu a hospodaření,“ (Klíma 2003: 52).

1.2 Utváření politických elit a „občanská válka“

Jelikož v období portugalské správy Východního Timoru prakticky neexistovalo žádné významné národní hnutí odporu, nebyly zde též ani žádné politické elity. První timorské politické strany začaly vznikat¹⁰ v květnu 1974 a jejich politický program byl od počátku formován podle toho, s kým si představovaly budoucnost ostrova.

První politickou stranou byla Timorská demokratická unie¹¹ (União Democrática Timorese, UDT), vytvořená 11. května 1974 pod vedením Maria Carrascalãa (Špičánová 2011: 96). Ta se ze začátku vyslovovala pro postupnou autonomii pod portugalskou vlajkou, později pro začlenění do nejasného společenství portugalskojazyčných zemí a nakonec pro úplnou nezávislost (to však až v pozdější fázi svého vývoje) (Klíma 2003: 56-57). UDT reprezentovala především vzdělané úspěšné obyvatele, úředníky a bohaté majitele plantáží (Khoon Choy 1999: 213). Do příjezdu guvernéra Maria Lemos Pirese v listopadu 1974 se předpokládalo, že strana má též podporu kontinentálního Portugalska (Gunn 2011: 11).

Jako druhá vznikla o pár dní později, 20. května 1974, levicově orientovaná Timorská sociálnědemokratická asociace¹² (Associação Social-Democrata Timorese, ASDT) (Špičánová 2011: 97). Zpočátku se strana inspirovala programem australských labouristů a ovlivňovala mladší obyvatele (Klíma 2003: 57). Ve svém manifestu volala po odmítnutí kolonialismu, bezodkladné participaci Timořanů v administrativě a místních samosprávách, konci rasové diskriminace, boji proti korupci a přátelských vztazích se sousedními zeměmi (Gunn 2011: 11). Členové ASDT se rekrutovali především z řad nižších úředníků, učitelů, studentů a navrátilců se emigrantů (Špičánová 2011: 97). Jejím vůdcem byl 37-letý Francisco Xavier do Amaral, který se díky svému charisma a obrazu skromného ale dobrého řečníka stal mezi Timořany rychle populární (Khoon Choy 1999: 214).

Tyto dvě hlavní strany ještě doplňovalo Sdružení za přičlenění Timoru k Indonésii (AITI), avšak tomu se jen stěží dařilo získávat nějakou podporu, neboť Indonésie byla většinou Timořanů považována za dědice holandského koloniálního expanzionismu, jemuž po čtyři století vzdorovali. Proto se členové strany rozhodli pro změnu názvu na Timorské lidové

---

¹⁰ Jedním z podnětů pro tuto aktivitu se stalo vytvoření Komise pro sebeurčení Východního Timoru 13. května 1974 (Gunn 2011: 11).

¹¹ V knize docenta Klímy „Východní Timor“ je název strany União Democrática Timorese přeložen jako Timorský demokratický svaz (Klíma 2003: 56). Pro význam této práce však různost překladů názvu nehraje velkou roli, neboť se v naprosté většině případů budu držet běžně užívané zkratky UDT.

¹² Jan Klíma opět uvádí jiný překlad – Timorské sociálně demokratické sdružení (Klíma 2003: 57).

demokratické sdružení¹³ (APODETI¹⁴) (Klíma 2003: 58). APODETI vznikla 27. května 1974 a do jejího čela se postavil Arnaldo dos Reis Araújo (Špičanová 2011: 97). Strana měla podporu především u malé arabské komunity (Gunn 2011: 12) a dostalo se jí též finančních prostředků ze samotné Indonésie (Klíma 2003: 58). Političtí vůdci APODETI hlásali, že Východní Timor by nebyl schopen ekonomicky samostatně existovat, proto je nutná pomoc od „etnických bratrů v Indonésii“ (Gunn 2011: 12). Společně s dalším argumentem, tedy nutností napravit nepřírozené rozdělení ostrova v důsledku koloniální nadvlády (Špičanová 2011: 98), se tento program jevil jako poměrně pragmatický. Přesto si však velký počet příznivců nezískal (Klíma 2003: 58).

Ostatní politická uskupení měla spíše marginální charakter. Patřily sem strany jako Synové horských válečníků¹⁵, Strana práce¹⁶ nebo Demokratická asociace pro integraci Východního Timoru do Austrálie (Gunn 2011: 12).

V červenci 1974 byl schválen zákon č. 7/74, jímž portugalská správa formálně uznávala právo na absolutní sebeurčení. Následkem toho se začaly timorské politické strany více radikalizovat (Klíma 2003: 57). UDT přešla od myšlenky stát se součástí portugalského společenství k prosazování nezávislosti (Gunn 2011: 13). V ASDT se zejména mladí studenti silně zajímali o marxistické myšlení a nakonec jejich krajně levicový proud získal ve straně převahu. Vyústilo to až v přejmenování ASDT na Revoluční frontu nezávislého Východního Timoru (zkráceně FRETILIN¹⁷) (Klíma 2003: 57).

Mezi její požadavky¹⁸, jež předložila portugalské správě, patřilo: „...uznání FRETILIN za výlučného představitele lidu Východního Timoru, uznání práva země na úplnou nezávislost, spolupráce revoluční portugalské vlády s FRETILIN při rekonstrukci země, při obraně nerostného, půdního a jiného bohatství před zahraničními hospodářskými skupinami i státy na základě energického odmítání veškerého neokolonialismu,“ (Klíma 2003: 57).

Spory mezi dvěma hlavními stranami, tedy UDT a FRETILIN, se během let 1974 a 1975 postupně vyostřovaly. Nový guvernér Lemos Pires se obě organizace pokoušel smířit. Koncem ledna 1975 je dokonce dotlačil k podpisu koaliční smlouvy, která však byla již od

---

¹³ V tomto překladu se jak Jan Klíma, tak i Lenka Špičanová shodují (Klíma 2003: 58; Špičanová 2011: 97).

¹⁴ APODETI je zkratka názvu Associação Popular Democratica Timorese (Gunn 2011: 12).

¹⁵ Synové horských válečníků (Klibur Oan Timur Aswain, zkráceně KOTA) měli za cíl realizovat „demokratickou monarchii“ s králem voleným z řad kmenových náčelníků (Špičanová 2011: 98).

¹⁶ Strana práce (Partido Trabalhista), překládána také jako Dělnická strana (viz. Špičanová 2011: 98), prosazovala variantu nezávislého Východního Timoru „se zachováním blízkých vazeb na Portugalsko“ (Špičanová 2011: 98).

¹⁷ FRETILIN je zkratka Frente Revolucionária de Timor-Leste Independente (Gunn 2011: 11).

¹⁸ Tyto požadavky byly vlastně reakcí na sílící vliv komunistů v Lisabonu, díky čemuž právě FRETILIN vycítila svou šanci (Klíma 2003: 63).

počátku téměř nereálná (Klíma 2003: 61). Vzhledem k výše uvedeným požadavkům FRETILIN¹⁹ i k jejich neochotě zúčastnit se konference v Macau²⁰, kde měla být probírána dekolonizace Východního Timoru, se předseda UDT Francisco Lopes da Cruz rozhodl v květnu 1975 koaliční smlouvu vypovědět (Klíma 2003: 63). Levému křídlu FRETILIN se nelíbila představa, že by musela spolupracovat s politickou stranou, která vlastně nikdy nebyla jednoznačně pro nezávislost, pravému křídlu UDT se zase nelíbila socialistická rétorika koaliční strany (Špičánová 2011: 110).

Na neúspěch konference v Macau reagovala portugalská vláda 17. července 1975 jednostranným vyhlášením zákona 7/75, v němž byl oficiálně zakotven dekolonizační harmonogram Východního Timoru (Gunn 2011: 14). Portugalci však měli dost starostí doma, než aby ještě navíc zvládali udržet vyhocenou situaci na vzdáleném ostrově.

FRETILIN si mezitím vynuocovala čím dál větší podporu i za cenu násilí (především na venkově). UDT na to reagovala 8. srpna 1975 manifestací v hlavním městě na svou podporu a o den později vyhlásila generální stávkou. Snažila se tímto způsobem donutit Portugalsko k dodržení dekolonizačních závazků (Klíma 2003: 69). Protože se však žádné reakce nedočkala, spustila UDT 11. srpna operaci zvanou Sakonar²¹, jejímž cílem bylo zajistit strategické základny stejně jako ústředí FRETILIN a dokonce i domovy předáků FRETILIN (Gunn 2011: 14). Guvernér se stáhl do zabezpečené rezidenční zóny, což Timořané pochopili jako dezerci. FRETILIN jako odpověď na akci UDT vyvolala 15. srpna všeobecné povstání (Klíma 2003: 70). Takto začala na Východním Timoru krátká „občanská válka“.²²

Boje si celkem vyžádaly přes 2 000 obětí, mezi nimiž se objevovaly i případy chladnokrevných poprav (Gunn 2011: 14). Je ale také pravdou, že někteří vůdci Revoluční fronty se snažili zabraňovat takovýmto situacím. Například jeden z předních představitelů FRETILIN José Manuel Ramos-Horta (pozdější laureát Nobelovy ceny za mír) podnikal aktivní kroky k tomu, aby zastavil týrání vězňů UDT, zorganizoval návrat zajatých portugalských vojáků do vlasti nebo usnadnil klidný odchod timorských dětí, oddělených od rodin, do Austrálie (Gunn 2011: 15).

---

¹⁹ Především tedy trvání na uznání FRETILIN za výlučného představitele lidu Východního Timoru.

²⁰ Konference v Macau se konala v červnu 1975, ale vzhledem k tomu, že FRETILIN (timorská strana s nejvíce volebními preferencemi) odmítla účast kvůli přítomnosti APODETI, již považovala za agenta imperialismu, nereálným požadavkům UDT a jednostranně zaměřené APODETI, nevedla k žádnému kloudnému výsledku (Klíma 2003: 64).

²¹ Jednalo se de facto o státní převrat neboli puč.

²² Uvozovky jsou použity, protože se dle striktní definice o občanskou válku nejednalo. „Proti sobě stály politické frakce (FRETILIN a „antikomunistická fronta“) na území pod portugalskou správou a ani jedna z nich oficiálně nereprezentovala vládu státu. Občanská válka je naopak definována jako vnitrostátní ozbrojený konflikt odehrávající se na území určitého státu mezi vládou tohoto státu a nestátním aktérem či aktéry. Předmětem střetu je politická moc v zemi,“ (Špičánová 2011: 90).

Poslední jednotky opozice (tedy UDT, APODETI a KOTA) se povedlo FRETILIN vytlačit za hranice 24. září 1975. Indonésie dovolila uprchlíkům vstoupit na její půdu pouze pod podmínkou, že uznají jako jediné možné řešení nutnost obsazení Východního Timoru indonéskou armádou (Klíma 2003: 73), která „obnoví na Timoru pořádek“ (Ramos-Horta 1997). Předáci timorských opozičních stran neměli na výběr.

1.3 Indonéská invaze

Indonésie sice veřejně deklarovala, že uznává právo timorského lidu na sebeurčení, tajně však již dlouhou dobu před invazí spřádala plány na sjednocení ostrova pod indonéskou vlajkou.

Ke konci roku 1969 speciální operační jednotka (Operasi Khusus, OPSUS) prezidenta Suharta dospěla ve svých analýzách k závěru, že nezávislý Východní Timor by s jistotou znamenal bezpečnostní hrozbu pro celou východní Indonésii, a proto doporučila jako nejlepší řešení jeho přičlenění k Indonéské republice (Špičánová 2011: 99).

V souvislosti s touto filosofií spustil Suhartův poradce Ali Moertopo operaci Komodo, jejímž cílem bylo za pomoci propagandy znesvářit timorské politické strany (především koalici UDT-FRETILIN), vyvolat chaos a vytvořit tak podmínky, za kterých by byla indonéská intervence ospravedlnitelná (Gunn 2011: 13).

Na operaci Komodo navazoval nový vojenský plán, takzvaná operace Seroja. V ní se již nepočítalo s nenásilným tlakem, ale přímo s rozsáhlou vojenskou invazí, zahrnující všechny tři složky armády (Gunn 2011: 15).

Jako první překročily východotimorské hranice jednotky Antikomunistického hnutí (MAC). To bylo Indonésií zformováno z členů a příznivců opozičních stran UDT, APODETI, KOTA a Strany práce, doplněných o indonéské dobrovolníky (Klíma 2003: 73). Oficiálně se tedy ještě v této první fázi o invazi indonéské armády nejednalo.

FRETILIN se mezitím snažila získat mezinárodní podporu. José Ramos-Horta se při své návštěvě Austrálie snažil mezinárodní veřejnost i státníky přesvědčit, že jeho strana ustoupila od svého požadavku na okamžitou nezávislost a plně uznává portugalskou svrchovanost, jakož i právo Portugalska vytvořit přechodnou vládu, jež by dovedla Východní Timor ke svobodným volbám (Špičánová 2011: 117-118).

Pod tlakem útočníků se 24. listopadu 1975 FRETILIN odvolala k Radě bezpečnosti OSN s žádostí o zásah z důvodu, že její území čelí indonéským válečným lodím, letadlům i pěchotě (Gunn 2011: 16).

O čtyři dny později, 28. listopadu 1975, pod tíhou situace vyhlásila FRETILIN pod vedením Xaviera do Amarala samostatnou Demokratickou republiku Východní Timor (Klíma 2003: 74). Tento akt však neuznalo ani Portugalsko, Austrálie nebo OSN, o to méně potom Indonésie (Klíma 2003: 75). Demokratické republice Východní Timor se tak dostalo pouze verbální podpory od Sovětského svazu (Dubovská, Petrů, Zbořil 2005: 346), což v době studené války ještě více vyděsilo západní státy v čele s USA v domnění, že v jihovýchodní Asii vzniká další komunistický stát. Tomu napomáhala i indonéská média, když označovala bojovníky FRETILIN jako „marxistické teroristy“ (Khoon Choy 1999: 216).

Východotimořané (respektive FRETILIN) tedy zůstali v obraně svého ostrova sami. Austrálie, již se právě od místních obyvatel dostalo podpory za 2. světové války, chladnokrevně upřednostnila své ekonomické zájmy nad morální principy.²³ Oznámila „australskou podporu integraci Indonésie a zdůraznila, že australská vláda předpokládá, že takové řešení zajistí ostrovu Timor větší regionální stabilitu,“ (Břešťan 1998). Australský velvyslanec v Jakartě Richard Woolcott doporučil „spíše pragmatický než zásadový postoj, neboť o ten jde v zahraniční politice a v prosazování národního zájmu,“ (Chomsky 1998: 305). Radil též už v srpnu 1975, aby Austrálie souhlasila s případnou invazí, neboť pro ni potom budou jednodušší jednání s Indonésií ohledně výhodné smlouvy o východotimorské ropě, než by tomu bylo v případě Portugalska či nezávislého Východního Timoru (Chomsky 1998: 304). O deset let později dokonce Austrálie ústy ministerského předsedy Boba Hawka oficiálně uznala integraci Východního Timoru do Indonésie. Stalo se tak především kvůli výše zmíněné smlouvě o rozdělení ropy v oblasti Timor Gap (Klíma 2003: 87).

Podporu indonéské intervenci vyhlásil i britský velvyslanec v Jakartě (Břešťan 1998). USA se také přidržely takzvaného „kissingerovského realismu“ (Chomsky 1998: 295). 6. prosince 1975 (den před invazí) se indonéský prezident Suharto na schůzce v Jakartě zeptal amerického prezidenta Geralda R. Forda a ministra zahraničí Henryho A. Kissingera, zda by Spojené státy měly „pochopení“ pro rychlou a drastickou akci proti Východnímu Timoru. Ford ho pochopení USA ujistil. Kissinger se přidal pouze s podmínkou, že ať Indonésie udělá cokoli, musí to udělat rychle. Nakonec ještě přesvědčil Suharta, aby s invazí počkal, než se prezident USA vrátí domů (Lynch 2006).

---

²³ Australská armáda dokonce systematicky cvičila indonéské vojáky, včetně obávaných elitních jednotek Kopassus (Klíma 2003: 79).

Invaze indonéské armády tedy započala 7. prosince 1975 brzy ráno, když ostrov obklíčilo 16 válečných lodí a po krátkém bombardování došlo k výsadku parašutistů (Klíma 2003: 76). Jednalo se o jednu z největších vojenských operací v historii nezávislé Indonésie.²⁴ Během prvních pár měsíců intervence přišlo o život 60 000 Timořanů (Jardine 1999: 35). Guerilly FRETILIN se ani nemohly dočkat jakékoliv podpory zvenčí, neboť indonéské lodě zahájily blokádu celého ostrova (Suter 2001: 152).

Krutost, s jakou Suhartovy jednotky postupovaly, dokládá i fakt, že když propuštění členové APODETI (pro-indonéská strana) vyšli přivítat své indonéské osvoboditele, byli jimi přímo na ulici zmasakrováni pomocí kulometů (Khoon Choy 1999: 216). Na druhou stranu ani bojovníci FRETILIN nejsou zdaleka bez poskvrny, protože například při svém ústupu většinu rukojmích a zajatců postříleli, aby nebrzdili jejich postup (Klíma 2003: 76).

12. prosince 1975 (tedy relativně rychle) přijalo Valné shromáždění OSN na základě podnětu Portugalska rezoluci 3485, v níž vyzývalo všechny státy k respektování práva Východotimořanů na sebeurčení, odsuzovalo vojenskou intervenci Indonésie, upozorňovalo Radu bezpečnosti OSN na porušování práv obyvatel Východního Timoru a doporučovalo mu podniknout kroky k ochraně timorského lidu (GA Resolution 1514 (XV) 1960). Rada bezpečnosti reagovala 22. prosince rezolucí 384, jež opět vyzývala státy k respektování práv obyvatel Východního Timoru (SC Resolution 384 1975). Podobnou rezoluci (č. 389) vydala Rada bezpečnosti ještě o několik měsíců později, 22. dubna 1976 (především díky tlaku Portugalska) (SC Resolution 389 1976).

Aby Indonésie před mezinárodním společenstvím nějak „ospravedlnila“ svou okupaci ostrova, vybrala 37 mužů, z nichž sestavila loutkový Lidový zastupitelský sbor Východního Timoru, který na svém prvním zasedání 31. března 1976 podepsal petici o přičlenění Východního Timoru k Indonésii (Klíma 2003: 80).

17. července tak prezident Suharto slavnostně podepsal zákon, jímž se území Východního Timoru včleňovalo do Indonésie jako 27. provincie pod jménem Timor Timur (Klíma 2003: 80).

---

²⁴ Operace se zúčastnilo námořnictvo, letectvo a přes 10 000 indonéských vojáků (Khoon Choy 1999: 215-216). 90% indonéských zbraní pocházelo z USA (Chomsky 1998: 289; Suter 2001: 153).

1.4 Boj za nezávislost

FRETILIN byla oproti Indonésii v jasné početní i technické nevýhodě. Přešla proto krátce po invazi na partyzánský způsob boje, jenž praktikovala z východotimorských hor stejně jako mnoho odbojářů před nimi. Jejím únikem se de facto uzavřela první etapa konfliktu (Klíma 2003: 82).

Indonésané na takovýto typ války reagovali nahnáním civilního obyvatelstva do přímořských oblastí, aby partyzány izolovali od jejich zázemí (Silove 2000: 68). Na začátku 80. let bylo vedení FRETILIN téměř rozmetáno a odboj postupně skomíral. Naštěstí pro partyzány se do jejich čela v této době postavil Kay Rala Xanana Gusmão, který je dokázal znovu pozvednout (Špičánová 2011: 125).

Mezitím přijalo Valné shromáždění OSN 23. listopadu 1982 rezoluci číslo 37/30, v níž vyjadřovalo znepokojení nad humanitární situací na Východním Timoru (GA Resolution 37/30 1982). Rezoluce navazovala na celou řadu předchozích a bohužel se setkala se zhruba stejným úspěchem.

23. března 1983 uzavřel Xanana Gusmão s indonéským velitelem na Timoru generálem Purwantem dohodu o příměří (Klíma 2003: 85). To ovšem trvalo pouze pár měsíců, když Indonésané započali velkou likvidační akci. V srpnu téhož roku bylo po vzoru Lidic zmasakrováno obyvatelstvo vesnice Kraras. Uprostřed teroru popsal indonéský delegát Dekolonizačnímu výboru OSN situaci na Východním Timoru následovně: „V provincii je mír. Rány z občanské války vyvolané FRETILIN a Portugalci jsou zaceleny. Všechno obyvatelstvo se aktivně podílí na hospodářském, společenském a kulturním rozvoji své provincie jako součásti Indonéské republiky,“ (Klíma 2003: 86-87).

Díky deziluzi plynoucí z teroru na ostrově začaly postupně i dříve pro-indonéské strany čím dál více sympatizovat s FRETILIN. Xanana Gusmão se z vůdce jedné skupiny stal národním hrdinou. V roce 1988 se východotimorské strany sjednotily v Národní radě mauberského odporu (CNRM) (Webster 2008: 585-586). Ta poté vypracovala takzvaný CNRM Peace Plan, který měl tři fáze: 1) normalizace života na Východním Timoru, ukončení ozbrojených aktivit, propuštění politických vězňů atd.; 2) pětiletá přechodná fáze, jež by umožnila Východnímu Timoru vládnout si demokraticky; 3) možnost pro sebeurčení skrze demokratické procedury zprostředkované OSN (Ramos-Horta 1997). Plán později v OSN prosazoval José Ramos-Horta, jenž byl jmenován vyslancem FRETILIN (Webster 2008: 586-587).

12. listopadu 1991 došlo na Východním Timoru k události, která konečně doopravdy zaujala světovou veřejnost a pomohla rozšířit povědomí o hrůzách indonéské správy ostrova. Na hřbitově Santa Cruz v Díli se shromáždili tisíce Timořanů za účelem uctění památky Sebastiãa Gomesa Rangela, osmnáctiletého studenta zastřeleného indonéskou armádou. Kromě Mauberů se však na hřbitov vydali také indonéští vojáci, kteří následně hřbitov obklíčili a zahájili palbu do neozbrojených civilistů (Klíma 2003: 90-91). Při tomto masakru bylo zabito přes 200 lidí a bezpočet zraněno. Ve skutečnosti se bohužel nejednalo o něco mimořádně výjimečného, rozdíl byl však v tom, že tomuto incidentu přihlíželi také zahraniční novináři, jimž se onu událost podařilo tajně nafilmovat.²⁵ Pod následným mezinárodním tlakem ale Suharto propustil z armády pouze dva vyšší důstojníky a zároveň pokračoval s tvrdými represemi na Timoru (Břešťan 1998). „Mučení elektrodami, řezání kůže žiletkami, rozřezávání břich bajonety, pálení cigaretami, hromadné střílení obyvatel, kteří jsou pak pohřbíváni v hromadných hrobech, drcení na zemi ležících vesničanů buldozery, bombardování měst a vesnic, pálení lidí zaživa, shazování z vrtulníků, rozbíjení dětských hlav o zeď,“ (Kuras 1992) – to jsou jen některé příklady následného teroru.

Další významná příčina neupadnutí timorského konfliktu do zapomenutí se zrodila roku 1996. Výbor pro udílení Nobelových cen se totiž rozhodl udělit Nobelovu cenu za mír biskupovi Carlosovi Filipovi Ximelesi Belovi a Josému Ramosovi-Hortovi. Ocenění se jim dostalo za „...trvalý a obětavý přínos malému, ale utlačenému národu...“ a za to, že „...pracovali neúnavně a s velkými osobními obětmi pro svůj utlačený lid. Za krajně obtížných podmínek si udrželi svou lidskost a víru v budoucnost,“ (Klíma 2003: 95).

Opravdový posun v timorské otázce ale nastal až po pádu Suhartova režimu v roce 1998, jehož hlavním důvodem byla ekonomická krize v jihovýchodní Asii (Gunn 2011: 19). S prezidentem padl i jeho zeť generál Prabowo, velitel „řezníků“ z Kopassus.²⁶ Suhartův nástupce Bucharuddin Jusuf Habibie byl k timorské otázce vstřícnější, přestože se z počátku provincie Timor Timur vzdát nechtěl. V lednu 1999 se ale smířil s provedením referenda o autonomii, přičemž pokud by Timořané jeho nabídku odmítli, byl by ochoten uvažovat o úplné nezávislosti Východního Timoru (Klíma 2003: 97).

30. srpna 1999 pak zhruba 80% oprávněných voličů skutečně nabízenou autonomii zavrholo a zvolilo si samostatnost. Ozbrojené incidenty se sice objevovaly již dříve, po vyhlášení výsledků referenda však pro-indonéské milice rozpoutaly na ostrově opět peklo (Gunn 2011:

---

²⁵ Záběry je možné shlédnout například zde: <https://www.youtube.com/watch?v=7HkktBeIDzg> (otevřeno dne 25.3.2014) (Shocking Footage of the Santa Cruz Cemetery Massacre 2010)

²⁶ Tyto jednotky páchaly na Východním Timoru ta největší zvěrstva (Klíma 2003: 97).

19-20). K misi UNAMET, která měla zajišťovat řádný průběh referenda, musela OSN ustavit ještě pořádkovou misi INTERFET (Klíma 2003: 98-99). Tématu role OSN se tato práce věnuje daleko podrobněji v následujících kapitolách, nebude zde proto tyto události více rozvádět.

Přesně dva roky od referenda se konaly parlamentní volby. Účast přesahovala 90%, většinu křesel získala vcelku očekávaně FRETILIN (55 z 88). V březnu 2002 byla přijata Ústava, v dubnu zvolen prezidentem národní hrdina Kay Rala Xanana Gusmão²⁷ a 20. května 2002 slavnostně vyhlášen suverénní stát Demokratická republika Timor-Leste. 27. září 2002 pak byl Východní Timor přijat do OSN jako 191. člen (Špičánová 2011: 135-136).

Obyvatelé malého ostrova si tak konečně po 26 letech mohli odpočinout od nesmyslného násilí páchaného Indonésií. V únoru 2000 dokonce indonéský prezident Wahid navštívil Východní Timor a formálně se omluvil za to, jak bylo s obyvateli ostrova zacházeno pod indonéskou správou. Vyjádřil též přání začít znovu budovat přátelské bilaterální vztahy (CountryWatch 2009: 8). Během let indonéské okupace přišlo o život více než 200 000 lidí, což byla zhruba třetina obyvatel Východního Timoru (Saura 2002: 38).

2. Příčiny vzniku Východního Timoru

Na úvod této kapitoly bych rád upozornil na způsob, jakým jsem se rozhodl vnitřní a vnější faktory seřadit. Snažil jsem se v první řadě zachovat chronologickou a logickou návaznost. Například *tvrdý postoj Indonésie vůči obyvatelům Východního Timoru* vyvolal následný *tlak Portugalska* a podobně.

U vnitřních faktorů jejich utřídění nebylo příliš obtížné. Nejprve existoval mauberský odpor proti okupaci, poté se začala také čím dál více uplatňovat role katolické církve. Jako poslední krok potom Mauberové redefinovali svou politiku a začali se soustředit též na diplomatická jednání.

Ovšem vzhledem k většímu počtu vnějších faktorů je bylo nutné pro větší přehlednost rozdělit ještě do podkategorií: 1) role států, 2) role mezinárodních organizací a 3) role

---

²⁷ Xanana Gusmão dostal jen formálního protivníka Francisca Xaviera do Amarala, který získal pouhých 17,31% hlasů, Xanana Gusmão pak 82,69% (Klíma 2003: 101).

mezinárodního veřejného mínění. V rámci dané podkategorie jsou potom konkrétní faktory uspořádány chronologicky.

Do skupiny „Role států“ patří: a) tvrdý postoj Indonésie vůči obyvatelům Východního Timoru, b) tlak Portugalska, c) změna postoje velmocí (především těch západních) a d) pád Suhartova režimu.

K vlivu mezinárodních organizací řadím pouze 2 vnější faktory: a) tlak OSN a b) role nevládních neziskových organizací. Zbytek vnějších okolností vzniku nezávislého Východního Timoru pak spadá do poslední podkategorie „Role mezinárodního veřejného mínění“. Jedná se tedy o: a) aktivitu papeže Jana Pavla II., b) mezinárodní ohlas po masakru na hřbitově Santa Cruz a c) udělení Nobelovy ceny míru pro Josého Ramose-Hortu a Carlose Filipa Ximelese Bela.

Chtěl bych zdůraznit, že výše uvedené pořadí důvodů vzniku republiky Timor-Leste není utříděno podle důležitosti. Hodnocení významu samotných faktorů se budu věnovat v závěrečné pasáži této části práce. Po předchozím stručném vysvětlení, proč ony příčiny vzniku Východního Timoru jdou za sebou právě takto, přikročím k jejich detailnějšímu popisu.

2.1 Vnitřní faktory

Vnitřních faktorů, jež by sehrály významnou roli, je o poznání méně než těch vnějších. Neznamená to však, že by byl menší i jejich význam (ba možná naopak). Je totiž otázkou, zda by se například bez vytrvalého odboje Mauberů a diplomatických misí Josého Ramose-Horty mezinárodní společenství timorským problémem vůbec v nějaké větší míře kdy zabývalo. U některých faktorů je také obtížné rozhodnout, jestli se jedná o faktor vnitřní či vnější. Například masakr na hřbitově Santa Cruz se sice odehrál přímo na Východním Timoru, z tohoto pohledu by se tedy mělo jednat o faktor vnitřní. Mezinárodní tlak byl však vyvolán zveřejněním tajně pořízených záběrů a novinových článků v zahraničních médiích. Proto tento faktor hodnotím více jako vnější. Podobně komplikovaným případem je návštěva papeže Jana Pavla II. roku 1989. Jedná se o zahraničního představitele, tedy vnější faktor, papež však přijel podpořit timorský lid díky volání díliského biskupa Carlose Filipa Ximelese Bela po zahájení normálního dekolonizačního procesu (Klíma 2003: 89). Dalo by se tedy polemizovat, zda jde o faktor vnější či vnitřní. Tento problém jsem vyřešil následovně. Jako

vnitřní faktor hodnotím práci církve na Východním Timoru a samotnou aktivitu papeže Jana Pavla II. pak jako faktor vnější. Rozdělil jsem tedy tuto okolnost kvůli jednoduššímu vyhodnocení na dvě, přestože na sebe vzájemně navazují.²⁸

Jako první a zřejmě také nejvýraznější faktor vzniku nezávislého Východního Timoru uvádím *nezdolný odpor Mauberů proti indonéské okupaci*. Už jen samotná skutečnost, že se hrstka domorodců zmůže na boj za nezávislost trvající přes 25 let, je obdivuhodná. Jaký ale měla tato partyzánská válka vliv na osamostatnění Timoru doopravdy? Nutno říci, že zásadní. Pokud by se totiž Timořané kdykoliv v průběhu indonéské správy smířili s osudem pouhé další provincie muslimské země, velice pravděpodobně by se tak také stalo. Vůle nežít s Indonésany v jednom státě se dá bezpochyby považovat za základ, od něhož se pak odvíjely další aktivity vedoucí až k vysněnému cíli. Kruciólní podmínkou, aby se Indonésie Východního Timoru vzdala, bylo, že si Mauberové sami v referendu odhlasují nezávislost. A právě zde se vyjevila ona dlouhotrvající, nezlomená touha po vlastním státu. Heslo vůdce odboje Xanany Gusmãa „To resist is to win!“ (Webster 2008: 585) se tak nakonec ukázalo jako zcela pravdivé. Na tomto místě je také potřeba připomenout, že Východní Timor je jediná bývalá indonéská provincie, jež získala nezávislost (Maps of World 2012).

Dalším vnitřním faktorem pro osamostatnění Timoru byla jednoznačně *činnost katolické církve* na ostrově. Svým způsobem se o rozvoj křesťanské víry paradoxně zasloužila právě muslimská Indonésie. Katolictví zde sice existovalo již od koloniálních dob, kdy jej s sebou přivezli Portugalci, mohutněji se k němu ale začali Timořané přiklánět až po okupaci. Církev totiž jako jedna z mála organizací poskytovala alespoň nějakou ochranu před cizími vojáky (Khoon Choy 1999). Mohli za to především místní biskupové, kteří aktivně vystupovali na podporu civilního obyvatelstva a upozorňovali na masivní porušování lidských práv (Špičánová 2011: 91).

Role církve začala silněji rezonovat po roce 1981, když Indonésie zakázala používání portugalštiny při bohoslužbách ve východotimorských kostelech. Místní kněží indonéštinu bez kompromisů odmítli a obrátili se s prosbou k papeži o povolení používat jazyk tetum. Svátý otec k tomu svolil. „Nyní i nekatolíci pochopili, že církev hovořící jako jediná jejich jazykem je jediným reprezentantem jejich identity. Kolem duchovenstva začal vznikat uvědomělý národ stále zřetelněji vyznačovaný katolickou vírou,“ (Klíma 2003: 84-85).

---

²⁸ Stejně jako na sebe navazují také práce Josého Ramose-Horty a Carlose Filipa Ximelese Bela a jejich následné ocenění Nobelovou cenou za mír.

Určitou roli v popularitě křesťanství také sehrála potřeba vyhranit se proti islámu. A jelikož byly animistické kulty domorodých kmenů zakázány, nezbývalo z povolených alternativ indonéskou vládou mnoho takových, jež by se Timořanům zamlouvaly (Špičánová 2011: 91).

Mezi nejvýznamnější biskupy nepochybně patřil Carlos Filipe Ximeles Belo, který, jak již bylo výše řečeno, se zasloužil o návštěvu papeže Jana Pavla II. a byl za své činy oceněn Nobelovou cenou za mír.

Jako poslední zásadní vnitřní faktor jsem určil *změnu politiky FRETILIN*. Původní radikálně marxistické myšlenky by v mezinárodní diplomacii asi jen těžko nacházely podporu. Nejprve se tedy FRETILIN spojila s druhou největší timorskou politickou stranou UDT a společně vytvořily onu Národní radu mauberského odporu (CNRM). Její vůdci se pak rozhodli zahájit „politiku boje na třech frontách: vojenské, utajené a diplomatické“ (Webster 2008: 586). Vojenský velitel Xanana Gusmão potvrdil svou nestrannost 31.12.1988 vystoupením z FRETILIN (Klíma 2003: 89), čímž se de facto stal celonárodním symbolem.

Diplomacie se ujal umírněný José Ramos-Horta, který se už jako ministr zahraničí v roce 1975 snažil neúspěšně získat mezinárodní podporu pro nově vzniklý stát. 3 dny před indonéskou invazí emigroval z Východního Timoru, kam se znovu vrátil až o téměř 25 let později. V exilu ale nezapomněl na svou vlast a bojoval za její práva diplomatickou cestou, za což byl oceněn Nobelovou cenou míru. V této době byl také stálým reprezentantem FRETILIN na půdě Organizace spojených národů a stal se tak nejmladším diplomatem v historii OSN. Po vzniku nezávislého Východního Timoru se postupně stal ministrem zahraničních věcí, premiérem a nakonec prezidentem republiky (Ramos-Horta.com 2013).

2.2 Vnější faktory

2.2.1 Role států

Vnějších faktorů vzniku samostatné republiky Timor-Leste se dá nalézt poměrně hodně (ať už s větším či menším významem). Přestože by bez jejich existence vznik Východního Timoru nebyl možný, nesnižuje to, jak jsem již avizoval, úlohu faktorů vnitřních.

Za nejzákladnější (a de facto prvotní) impuls by se jen s minimálními pochybami dal označit *tvrdý postoj Indonésie vůči obyvatelům Východního Timoru*. Jak jsem již uvedl, už během prvních několika měsíců provedla Indonésie na ostrově tak rozsáhlý a krutý masakr,

jenž se prakticky rovnal genocidě.²⁹ A v nastoleném duchu pak okupanti pokračovali čtvrt století. Těžko si lze tedy představit, že by s nimi domorodci začali kdy sympatizovat. Naopak i původně pro-indonésy laděné strany jako APODETI se od svého předchozího přesvědčení odklonily a přidaly se k odbojářům. Suharto tak svou vrcholně nerozumnou politikou praktikovanou na Východním Timoru dával čím dál více příležitostí ke kritice indonéského zabránění ostrova. Ta přicházela nejen ze zahraničí, ale i ze samotné Indonésie, kde proti prezidentově počínání vystupovaly mnohé lidsko-právní organizace (Klíma 2003: 91). Dalo by se tedy říci, že Indonésie se o Východní Timor velkou měrou vlastně připravila sama díky své krutosti.

Mezinárodní tlak lze posoudit jako další zevní faktor. Konkrétněji se jednalo o několik vnějších aktérů, kteří vyžadovali od Indonésie dodržování lidských práv. Jako prvního a zřejmě nejaktivnějšího bych uvedl Portugalsko. *Činnost Portugalska*, bývalého koloniálního pána Východního Timoru, na půdě OSN nedala vlastně nikdy zcela zapomenout na neoprávněnou okupaci poloviny malého ostrova Indonésií. Naprostá většina rezolucí Valného shromáždění OSN (a následné rezoluce přijaté Radou bezpečnosti OSN) byla iniciována právě Portugalskem (GA Resolution 3485 (XXX) 1975; GA Resolution 31/53 1976; GA Resolution 32/34 1977; GA Resolution 33/39 1978; GA Resolution 34/40 1979; GA Resolution 35/27 1980; GA Resolution 36/50 1981; GA Resolution 37/30 1982; SC Resolution 384 1975; SC Resolution 389 1976). Zprávy o genocidě se portugalská parlamentní delegace dokonce rozhodla v roce 1991 vyšetřit na místě, indonéská vláda jí však vstup zamítla (Kuras 1992). Teprve po několika vzájemných setkáních se tehdejšímu portugalskému ministru zahraničí Josému Manuelu Durãovi Barrosovi podařilo docílit přiznání jeho indonéského protějšku Aliho Alatase, že Východní Timor představuje problém i pro Indonésii (Klíma 2003: 93). Portugalsko se tedy nespolehalo pouze na Organizaci spojených národů, ale pouštělo se i do bilaterálních jednání. I tuto snahu je potřeba ocenit, přestože k významnějším úspěchům nevedla. Role Portugalska pro vznik samostatného Východního Timoru byla patrná také z účasti portugalské delegace při vyhlášení nezávislosti ostrova v roce 2002 (Klíma 2007: 609).

Západní mocnosti měly pochopitelně své důvody, proč si nechtěly poškodit přátelské vztahy s Indonésií. Mocensko-politické důvody plynuly z bipolárnosti tehdejšího světa. Představitelé především Spojených států „...nemohli připustit vznik dalšího ‚ohniska komunismu‘ na Východním Timoru a nehodlali riskovat ani oslabení prozápadního Suhartova režimu.

---

²⁹ Podle jedné z definic genocidy se jedná o vyvražďování určité skupiny obyvatel (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide 1951), k čemuž na Východním Timoru prokazatelně došlo.

Přestože byl takový vývoj velmi nepravděpodobný a z velké části vykonstruovaný indonéskou vládou, západní mocnosti uvítaly indonéské řešení. V rámci zabránění šíření komunismu v jihovýchodní Asii, kde v polovině 70. let vítězily levicové režimy (Vietnam, Laos, Kambodža), souhlasily s připojením Východního Timoru k Indonésii a schválily i případnou vojenskou invazi,“ (Špičánová 2011: 100).

Ekonomické zájmy Austrálie byly zřejmé. Jednalo se jí především o ropu v oblasti Timor Gap. A jak vyplývá z již zmíněného Woolcottova telegramu, domnívala se, že vyjednávání s Indonésií budou pro ni jednodušší (Chomsky 1998: 304). Později si za tento svůj postoj vysloužila silnou kritiku. Například Derrick Silove vyčítal Austrálii, že se chová pokrytecky, když spěchá na pomoc Kuvajťanům nebo Kosovu, zatímco ignoruje neutěšenou situaci svého nejbližšího souseda, Východního Timoru (Silove 2000: 77). Na druhou stranu, i když se australská vláda snažila zachovat s Indonésií přátelské vztahy, některá australská média a nátlakové skupiny se rozhodly nenechat otázku Východního Timoru zapadnout a pokračovaly v kritice indonéské okupace (Shuja 2000: 141).

Pro Spojené státy nebo Velkou Británii zase Indonésie představovala zajímavého obchodního partnera, široký prostor pro investice, velmi levnou pracovní sílu a obrovský trh s více než 200 milióny obyvatel. Z vojenského hlediska pak v případě války USA se Sovětským svazem hrály strategicky důležitou roli úžiny Ombai-Wetar, které jsou dostatečně hluboké pro nepozorovaný pohyb amerických nukleárních ponorek (Špičánová 2011: 102).

Mocensko-politické a vojensko-strategické faktory ale ztratily na významu po rozpadu SSSR a konci studené války. Díky asijské finanční krizi v roce 1997 pak konečně opadly i ekonomické důvody pro silné partnerství s Indonésií. Vytvořily se tak na určitou dobu jedinečné podmínky pro vyřešení východotimorského konfliktu (Špičánová 2011: 102-103), které naštěstí byly využity.

Obecně se za nejzákladnější podmínku vzniku nezávislého státu považuje *pád Suhartova režimu* v Indonésii. Ten byl zapříčiněn jednak poměrně dlouhou dobou, po níž Suharto zemi vládl (oficiálně se jmenoval prezidentem v roce 1968 a v úřadu zůstal po 30 let (Berger 2008)), jednak jeho diktátorským postojem (za jeho vlády zemřelo přes 500 000 lidí (Berger 2008)). Hlavním důvodem Suhartova odchodu se ale nakonec stala ekonomická krize, jež vypukla v jihovýchodní Asii v roce 1997. Krize odstartovala 2. července 1997 v Thajsku, jehož měna v krátkém časovém období rapidně ztratila na hodnotě. Finanční nestabilita se pak jako řetězová reakce šířila regionem do Indonésie, Malajsie, Tchaj-wanu, Jižní Koreji, Hongkongu a dalších zemí. Příčinou bylo prasknutí „obchodní bubliny“ v Thajsku a následný odchod zahraničních investorů (Balaam, Dillman 2014: 218-219).

Suharto si s takovou rozsáhlou krizí nevěděl rady. Jak řekl Jusuf Wanandi, vedoucí pracovník v Centru pro strategická a mezinárodní studia v Jakarta: „Tohle je něco, co nemůže zastřelit, dát do vězení nebo zrušit,“ (Berger 2008). 21. května 1998 po studentských protestech, v nichž bylo zastřeleno kolem 500 lidí, se Suharto tedy rozhodl odejít z čela Indonésie (Berger 2008). Jeho nástupci pak již nebyli významnou překážkou pro konečné osamostatnění Východního Timoru, neboť neměli tak silné postavení, aby mohli vzdorovat mezinárodnímu tlaku a následkům ekonomické krize zároveň.

2.2.2 Role mezinárodních organizací

Tlaku OSN se věnuji podrobně v poslední kapitole, proto zde zmíním pouze tlak *mezinárodních neziskových organizací*. Jak i sám José Ramos-Horta zdůrazňoval: „Moc těchto skupin by neměla být podceňována...Mají sílu měnit směr veřejného mínění, tím také schopnost ovlivnit politiku národních vlád, a tak i mezinárodní status quo,“ (Ramos-Horta 1997). První mezinárodní neziskovou organizací, která se na Východním Timoru angažovala, byl Mezinárodní červený kříž. Jeho delegáti navštívili ostrov již na počátku roku 1979, a přestože jim Indonésané nedovolili vidět mnoho, vydal Mezinárodní červený kříž upozornění, že obyvatelům hrozí akutní hlad. Indonésie však potravinovou pomoc nepovolila (Klíma 2003: 82-83).

V průběhu devadesátých let se postupně začaly v timorské otázce angažovat i další nevládní organizace, především ty lidsko-právní jako Amnesty International a podobně (Klíma 2003: 93). V České republice se touto problematikou zabývaly zprvu hlavně Lidové noviny. Později se připojily ostatní vysokonákladové deníky a vzniklo Společenství občanů za svobodný Východní Timor. K jeho snahám se přidaly další neziskové organizace a pomáhaly šířit informace o teroru na ostrově, organizovaly petice i protestní demonstrace (Mimra 2007).

2.2.3 Role mezinárodního veřejného mínění

Je pravdou, že pokud se v médiích objevuje například termín genocida, dostane se danému tématu velké pozornosti. Stejně tomu bylo i v případě Východního Timoru (Silove 2000: 77). Následný tlak plynoucí od vlastních občanů samozřejmě vlády západních států vnímaly a svou měrou tak přispěl k výsledné nezávislosti Timoru.

Jako na první pohled marginální se může jevit *aktivita papeže Jana Pavla II.*, nicméně autorita hlavy nejpočetnější křesťanské církve by neměla být podceňována. Nejenže pouhá přítomnost Jana Pavla II. vlila Timořanům novou naději, že se ve světě na jejich neúnavný boj stále nezapomnělo. Svatý otec navíc 12. října 1989 na ostrov přicestoval s početným zástupem novinářů (Břešťan 1998). Tím tedy také zprostředkovaně nabídl místním obyvatelům příležitost dát o své situaci vědět skrze světová média. „Když Jan Pavel II. ukončil obřad slovy *Ite missa est*, rozeznělo se volání po nezávislém Timoru v portugalské a jazyce tetum... Bezpečnostní síly od té chvíle tvrdě zasahovaly proti žurnalistům. Dvěma zabavily fotoaparáty a zničily filmy. Demonstranti se zahalili prachem a bránili se házením židlí a kamení na policisty,“ (Klíma 2003: 89).

Papež sice indonéskou okupaci otevřeně neodmítl, ani se nevyjádřil k právu timorského lidu na nezávislost, zajistil však tolik potřebné zviditelnění existujícího problému (Klíma 2003: 89). O necelé tři roky později se papež opět k Východnímu Timoru alespoň verbálně vrátil. Stalo se tak v lednu 1992 po žádosti Carlose Filipa Ximelese Bela o velký otevřený dialog Portugalska, Indonésie, timorských odbojových stran a církve. Ještě ten samej měsíc biskupovu snahu Jan Pavel II. podpořil ve své řeči k diplomatickému sboru ve Vatikánu a připomněl potřebu vyřešit neblahou situaci Východotimořanů (Břešťan 1998; Klíma 2003: 92).

12. listopadu 1991 se stala událost, již závěrečná zpráva Komise pro přijetí, pravdu a usmíření ve Východním Timoru (*The Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor*, portugalsky: *Comissão de Acolhimento, Verdade e Reconciliação de Timor Leste*, zkráceně CAVR) označila za jeden z kritických okamžiků v timorském boji za nezávislost (CAVR 2005). Jedná se o mnohokrát zmiňovaný *masakr na hřbitově Santa Cruz* a především *mezinárodní ohlas* (zejména v médiích), *jenž po události následoval*. Tento moment změnil pohled světa na indonéskou okupaci Timoru (CAVR 2005). Naneštěstí takovýto případ byl výjimečný pouze tím, že se ho podařilo natočit britským novinářům skrytou kamerou (Břešťan 2008). Nejenže bylo mnoho demonstrantů zastřeleno přímo na místě, ale ještě dva týdny po události znemožňovaly indonéské úřady Mezinárodnímu červenému kříži přístup k raněným (Kuras 1992).

Po odvysílání záběrů v zahraničních médiích se strhla vlna protestů po celém světě. Dokonce i v samotné Indonésii kritizovaly vládu tři organizace obhajující lidská práva a katoličtí biskupové (Klíma 2003: 91-92). Jan Klíma shrnul mezinárodní ohlas takto: „...ještě 19. 11. 1991 protestovala skupina Východotimořanů před informační kanceláří OSN v Jakartě, ale manifestaci rozehnala policie... 52 amerických senátorů adresovalo prezidentu

Bushovi žádost, aby se USA zasadily o řešení timorského problému. Protesty proti indonéské okupaci zachvátily Portugalsko, ale také Nizozemí, Kanadu a Dánsko. Rada ministrů Evropského hospodářského společenství se 3. 12. 1991 zabývala vzdáleným incidentem. Rada australských odborů (ACTU) zahájila bojkot Indonésie a podpořila otevření symbolického velvyslanectví Východního Timoru pár metrů od indonéské ambasády v Canbeře. Po světě se začaly spontánně vytvářet skupiny aktivistů vysvětlujících timorskou otázku jako útlak svébytné komunity,“ (Klíma 2003: 92). O tyranii indonéské správy ostrova se tak konečně po 16 letech dozvěděla i široká veřejnost.

I přes prvotní zájem médií těsně po masakru na hřbitově Santa Cruz se však problém utlačovaného národa začínal během poloviny devadesátých let dostávat znovu na periferii obecného povědomí. Nový impuls přišel v roce 1996, když byli *José Ramos-Horta a biskup Carlos Filipe Ximeles Belo* oceněni Nobelovou cenou za mír. Vzhledem k tomu, že se tak stalo až po více než 20 letech od začátku indonéské okupace a 5 let po události v Santa Cruz, to podle mnohých autorů indikuje extrémně pomalé tempo vedoucí k uznání timorského odboje (např. Glassman 2003: 273). Ocenění bylo zdůvodněno jejich prací vedoucí k spravedlivému a mírovému řešení konfliktu ve Východním Timoru. José Ramos-Horta si cenu vysloužil svým dvacetiletým cestováním po celém světě, kde se pokoušel získat podporu pro timorský odboj. Jeho hlavní diplomatická aktivita se odehrávala na půdě OSN. V roce 1992 představil zmíněný Mírový plán Národní rady mauberského odporu (CNRM), který obsahoval konkrétní návrhy na humanitární spolupráci Indonésie a Organizace spojených národů. Podle samotného Ramose-Horty Nobelova cena pomohla ke konečné nezávislosti Východního Timoru (José Ramos-Horta – Facts 2013).

Druhý oceněný, Carlos Filipe Ximenes Belo, se stal katolickým biskupem roku 1981. Téměř okamžitě po zvolení hlavou katolické církve na Východním Timoru v roce 1983 začal otevřeně kritizovat indonéskou intervenci. Kvůli tomu se dostal pod přísný dozor okupantů. Přes množství výhrůžek smrtí se nedal zastrašit a pokračoval v hlásání nenásilného odporu proti utlačovatelům. Po santacruzském masakru pomohl propašovat do Ženevy dva svědky, kteří událost popsali Výboru Spojených národů pro lidská práva. Svou činností se také zasloužil o pozornost papeže Jana Pavla II. (Carlos Filipe Ximenes Belo – Facts 2013).

Publicita, již Nobelova cena Východnímu Timoru přinesla, pomohla i ke kuriózní situaci, když Nelson Mandela během své zastávky v Jakartě požádal o setkání s vězněným vojenským vůdcem mauberského odboje Xananou Gusmãem. Prosbě bylo vyhověno, a tak se tyto dva (jeden z nich bývalý) vězni setkali přímo v paláci státních návštěv prezidenta Suharta.

Mandela sice propuštění Východotimorana nedosáhl, jejich setkání ale pomohlo změnit Gusmãovo politické postavení (Klíma 2003: 95).

2.3 Hodnocení významu faktorů

V této podkapitole se pokusím zhodnotit význam jednotlivých faktorů pro vznik nezávislého Východního Timoru. Ona *důležitost* spočívá v 1) *rychlosti vlivu konkrétní příčiny na výslednou nezávislost*. V tomto podání tedy platí: čím blíže je na časové ose onen faktor k vyhlášení nezávislosti, tím nabývá na důležitosti (tzn. čím rychleji se po zásahu určitého faktoru projevil jeho výsledek v podobě konečné nezávislosti, tím se logicky zvyšuje jeho význam); 2) *míře odezvy aktérů mezinárodního systému* (těmi aktéry mohou být například národní vlády, mezinárodní organizace i mezinárodní veřejné mínění). Je tím myšlena především intenzita reakce jednotlivých hráčů na daný faktor. Respektive jak silnou reakci ve prospěch dosažení nezávislosti Východního Timoru daný faktor vyvolal; 3) *míře podnětů vedoucích k vzniku dalších faktorů majících vliv na nezávislost Východního Timoru*. Tedy jestli daný faktor přispěl k nezávislosti také tím, že podnítil vznik dalších okolností, jež v součtu vyústily v samostatnost Timoru; 4) *rychlosti vlivu podnětů konkrétní příčiny na vznik dalších faktorů majících vliv na nezávislost Východního Timoru*. Zde platí: čím blíže je na časové ose onen faktor ke vzniku dalších faktorů jím vyvolaných, tím se jeho důležitost zvyšuje (tzn. čím rychlejší byla reakce ve formě vzniku další příčiny nezávislosti Východního Timoru na zásah určitého faktoru, tím onen původní faktor nabývá na důležitosti).

Konečného hodnocení každého faktoru jsem dosáhl fúzí jednotlivých výsledků podle stanovených kritérií. Na základě toho jsem se rozhodl faktory rozřadit do tří kategorií podle velikosti jejich významu: 1) *zásadní*, 2) *důležité* a 3) *méně důležité*.

2.3.1 Zásadní faktory vzniku nezávislého Východního Timoru

Mezi faktory, jež měly zásadní vliv na vznik nezávislého Východního Timoru lze v první řadě uvést **tlak Portugalska** na celosvětové neuznání indonéskeho prohlášení Timoru za svou 27. provincii. Díky této snaze se vlastně na timorský problém nikdy skutečně nezapomnělo. Bylo to především Portugalsko, kdo tlačil na mezinárodní společenství (respektive OSN)

v otázce vyřešení daného konfliktu. Tento faktor hraje důležitější roli než ostatní dlouhodobé aktivity jako mauberský odboj nebo činnost církve. To hlavně z toho důvodu, že se tato činnost odehrávala na poli mezinárodní politiky, nikoliv pouze na malém ostrově u Indonésie, tudíž i následná odezva byla větší. I když pro konečný úspěch byla zapotřebí souhra více okolností než jen samotný tlak Portugalska, právě tento faktor se velkou měrou podílel na vzniku oněch dalších příčin samostatnosti Východního Timoru, což jeho význam ještě zvyšuje.

Aktivity OSN je pro adekvátní vyhodnocení nutné rozdělit na 1) činnost OSN před rokem 1999 a 2) činnost OSN od roku 1999. První zmíněný faktor, jak je potřeba přiznat, nehrál příliš velkou roli pro samostatnost Timoru. Zařadil bych ho tedy spíše k *méně důležitým*. Existuje zde však také **činnost OSN od roku 1999**. Ta měla naopak pro vznik nezávislého Východního Timoru význam zcela *zásadní*.

Důkazem pro to je hlavně velice úspěšná mise INTERFET, případně následná UNTAET. Předchozí mise UNAMET měla sice zajistit klidný průběh referenda, byla však až nepochopitelně nechráněná vůči pro-indonéským milicím. Úspěch samotného referenda tak lze připsat spíše odvaze Timořanů jít hlasovat než činnosti OSN.

Prosazení oněch misí Organizace spojených národů by ale nebylo možné bez existence dalšího zásadního momentu, tedy **změny postoje západních mocností**. Tento faktor sehrál klíčovou roli především pro samotné uznání Východního Timoru jako nezávislého státu. Důvody pro tuto změnu pohledu na věc jsem již uvedl v předchozí kapitole.

Posledním zásadním faktorem vzniku republiky Timor-Leste je **pád Suhartova režimu**. Dalo by se říci, že právě Suhartův odchod se stal onou pověstnou poslední kapkou, jež vytvořila prostor pro konečné vyřešení timorského problému. Za krátkou dobu poté totiž jeho nástupce Habibie svolil k provedení referenda, které předurčilo výslednou samostatnost Východního Timoru.

2.3.2 Důležité faktory vzniku nezávislého Východního Timoru

Změna politiky FRETILIN byl sice přelomový okamžik, bohužel však musel ještě několik let čekat, než mu budou ostatní státy jako USA nebo Austrálie ochotny naslouchat. Navíc přes veškerou snahu Josého Ramose-Horty timorské diplomatické mise neměly takovou váhu jako například ty portugalské. Nicméně to byl moment, který umožnil pohled na Timořany jako na

národ, jenž usiluje o demokracii, nikoliv jako na pouhé komunistické separatisty, jak tomu bylo dříve. Proto byl význam tohoto faktoru důležitý.

Za další podstatnou okolnost vzniku samostatného Timoru lze považovat **mezinárodní ohlas po masakru na hřbitově Santa Cruz**. Důležitost tkví především (díky přítomnosti zahraničních novinářů) v představení každodenních hrůz páchaných indonéskou správou na ostrově celosvětové veřejnosti. Bohužel reálný dopad na politiku velmocí však tento incident moc velký neměl. Nebo alespoň ne okamžitý. Nejedná se tedy o faktor zásadní.

Tlak mezinárodních neziskových organizací byl samozřejmě citelný. Důležitá byla také jejich pomoc v průběhu budování nezávislého státu mezi lety 1999 až 2002. Onen význam pramení stejně jako u ohlasu po masakru na Santa Cruz v ovlivňování veřejného mínění. Je to však jen jeden z více proudů, které působí na konečné rozhodování politiků. Nepovažuji ho tudíž za zásadní faktor.

Poslední důležitou událostí pro timorskou nezávislost bylo **udělení Nobelovy ceny míru pro Josého Ramose-Hortu a Carlose Filipa Ximelese Bela**. Přinesla sice Východnímu Timoru opět popularitu v médiích, stejně tak ale i ohlas mezi politiky. Příkladem může být setkání Nelsona Mandely s Xananou Gusmãem. Nemůžeme však tvrdit, že by bez této události ke konečné samostatnosti Východního Timoru nedošlo. Důležitá ale (především díky ohlasu, který vyvolala) bezpochyby byla.

2.3.3 Méně důležité faktory vzniku nezávislého Východního Timoru

Samozřejmě nelze říci, že by samostatný Východní Timor mohl vzniknout bez těchto okolností. Naopak některé faktory (tvrdý postoj Indonésie vůči obyvatelům Východního Timoru, odpor Mauberů proti indonéské okupaci) patří mezi primární spouštěče boje za nezávislost. Bez dalších příčin si však lze konečnou samostatnost představit jen těžko. Dá se předpokládat, že bez faktorů s větším významem by onen boj stále ještě trval, neboť v devadesátých letech, kdy se věci začaly dávat do pohybu, již všechny méně důležité faktory několik let existovaly. A to s nevalným výhledem na vyřešení konfliktu. Přesto je nelze v konečném výčtu opomenout.

Patří sem **odpor Mauberů proti indonéské okupaci, činnost katolické církve, tvrdý postoj Indonésie vůči obyvatelům Východního Timoru a aktivita papeže Jana Pavla II**. Jak už jsem zmínil, mauberský odboj a indonéský teror stály na počátku samotného konfliktu.

Přispěly tedy ke vzniku nezávislého Východního Timoru tím, že díky nim se o samostatnosti vůbec začalo většinově uvažovat. Výrazně však k řešení timorského problému nepomohly.

Činnost katolické církve se týkala primárně zmírňování utrpení způsobené indonéskou nadvládou, nikoliv boje za samostatnost. Podporovala však partyzány a osoba Carlose Filipa Ximelese Bela měla i mezinárodní význam. Aktivita Jana Pavla II. též pomáhala Timořanům spíše psychicky než reálným politickým dopadem. Oba tyto zbývající faktory tak tedy měly také svůj podíl na výsledné nezávislosti Východního Timoru, nicméně je nelze považovat za klíčové.

3. Role OSN

3.1 Aktivita OSN do roku 1999

V této podkapitole krátce shrnu činnost OSN před rokem 1999. Důvodů, proč jsem se rozhodl pojmout tuto část stručně, je několik. Zprvce jsem mnohé věci zmínil již v první kapitole „Cesta k nezávislosti“. Není tedy důvod vše znovu podrobně opakovat. Zadruhé, tato aktivita díky mizivým výsledkům nedosahovala většího významu na mezinárodní scéně. Konečně, ani přínos rezolucí OSN v tomto období pro nezávislost Východního Timoru nebyl nikterak velký.

Poprvé se OSN vyjádřila k postavení Východního Timoru v roce 1960, když ho v Deklaraci o udělení nezávislosti koloniálním zemím a národům zahrnula do seznamu nesamosprávných území (CountryWatch 2009: 7; GA Resolution 1514 (XV) 1960). Rada bezpečnosti pak následně pomocí rezolucí číslo 180, 183 a 218 tlačila na Portugalsko, aby zajistilo dekolonizaci ostrova (SC Resolution 180 1963a; SC Resolution 183 1963b; SC Resolution 218 1965).

Další rezoluce týkající se Východního Timoru přišly až po indonéské invazi v roce 1975. Od roku 1975 do roku 1982 vydala OSN v souvislosti s Timorem celkem deset rezolucí (8 vydalo Valné shromáždění a 2 Rada bezpečnosti). Většina z nich byla iniciována Portugalskem, směřovala proti Indonésii a týkala se především práva obyvatel Východního Timoru na sebeurčení (GA Resolution 3485 (XXX) 1975; GA Resolution 31/53 1976; GA Resolution 32/34 1977; GA Resolution 33/39 1978; GA Resolution 34/40 1979; GA

Resolution 35/27 1980; GA Resolution 36/50 1981; GA Resolution 37/30 1982; SC Resolution 384 1975; SC Resolution 389 1976).

Po roce 1982 na základě výzev Valného shromáždění vedlo postupně několik generálních tajemníků jednání s Indonésií i Portugalskem ohledně postavení zmíněného ostrova (UNIC Praha 1999). V červenci 1994 navštívila Východní Timor delegace komise OSN pro lidská práva, jež vyjádřila znepokojení nad porušováním základních svobod (Klíma 2003: 93). Průlom nastal ale až po odchodu prezidenta Suharta, když (do určité míry) pod tlakem Kofiho Annana a jeho osobního zmocněnce Jamšída Markera z Pakistánu indonéský prezident Habibie slíbil ono referendum o omezené autonomii (UNIC Praha 1999).

3.2 Aktivita OSN od roku 1999

5. května 1999 podepsali portugalský a indonéský ministr zahraničí v New Yorku dohodu, podle níž se měli obyvatelé Východního Timoru v referendu sami rozhodnout, zda si přejí nabízenou autonomii v rámci Indonésie. V případě nesouhlasu jim pak byla slíbena nezávislost (Špičánová 2011: 129-130). Rada bezpečnosti tento závěr jednání přivítala o dva dny později v rezoluci číslo 1236, zároveň však upozorňovala indonéskou vládu, že nese zodpovědnost za zachování míru a bezpečnosti (SC Resolution 1236 1999a).

Za účelem organizace referenda rozhodla Rada bezpečnosti o vytvoření mise UNAMET³⁰ (United Nations Mission in East Timor). Odpovědnost za bezpečí však byla stále ponechána Indonésii (SC Resolution 1246 1999b). První pracovníci dorazili do Díli na počátku června 1999. Jejich úkolem bylo provést registraci voličů, zajistit řádný průběh referenda a sečíst výsledky (Špičánová 2011: 130). O zmíněném referendu pomáhaly informovat Východotimořany především místní studentské organizace, jež kooperovaly s pracovníky UNAMET (Lhotský 1999). Navzdory nepokojům se zaregistrovalo 451 792 obyvatel. Samotné referendum se pak konalo 30. srpna 1999, zúčastnilo se ho celkem 438 968 (zhruba 97%) oprávněných voličů a výsledek byl jednoznačný: 94 388 (21,5%) hlasů pro autonomii, 344 580 (78,5%) hlasů proti (respektive pro nezávislost) (Secretary-General informs Security Council People of East Timor Rejected Special Autonomy Proposed by Indonesia 1999).

---

³⁰ Mise měla původně fungovat pouze do konce srpna, dvěma dalšími rezolucemi pak ale Rada bezpečnosti prodloužila mandát nejprve do konce srpna 1999 (SC Resolution 1257 1999c), posléze do konce listopadu (SC Resolution 1262 1999d).

Je potřeba říci, že nepokoje probíhaly na Východním Timoru již od ledna 1999³¹, ale až po zveřejnění výsledků referenda se rozpoutaly naplno. Situace se stala nebezpečnou dokonce i pro pracovníky mise UNAMET, kteří byly nepochopitelně málo chráněni. Jeden z nich byl zabit v Díli, tři další pak ve vesnici Gleno při pokusu odvést urny s hlasovacími lístky. Indonésie vyhlásila na ostrově stanné právo poté, co počet zavražděných přesáhl 1 000 a desetitisíce lidí byly ohroženy hladomorem (Klíma 2003: 98-99).

Mezinárodní vyšetřovací komise pro Východní Timor se zabývala porušováním lidských práv na ostrově od ledna 1999. Ve své závěrečné zprávě uvedla několik hlavních bodů, v nichž došlo k porušení lidských práv a mezinárodního humanitárního práva. Patřili sem například: 1) zastrašování a teror, 2) vraždění a masakry, 3) násilí vůči ženám, 4) útoky na mezinárodní pracovníky a novináře, 5) ničení majetku nebo 6) vysídlování obyvatel. Komise také zjistila přímou účast indonéských ozbrojených složek a pokusy o ničení důkazních materiálů. Ve svých doporučeních pak uvedla kromě jiného potřebu zajistit rychlý návrat vysídlených osob nebo vytvoření mezinárodního tribunálu pro lidská práva (UNIC Praha 2000).

OSN reagovala, zřejmě poprvé v historii timorského konfliktu, poměrně rychle a efektivně. Zjevně potřebné vyslání mezinárodních vojenských sil se však zdráhala prosadit bez souhlasu Indonésie. Tlačila na ni proto spolu s dalšími mezinárodními organizacemi jako například Světovou bankou, Mezinárodním měnovým fondem nebo Evropskou unií prostřednictvím zastavení finanční a humanitární pomoci (Špičánová 2011: 132). USA a další státy kromě toho také konečně stoply dodávky zbraní do Indonésie (Robinson 2011). Výsledkem byl 12. září 1999 indonéský souhlas s mezinárodní vojenskou intervencí (Špičánová 2011: 132).

O tři dny později, 15. září 1999, schválila Rada bezpečnosti vyslání mezinárodních sil. Cílem bylo „obnovení míru a bezpečnosti na Východním Timoru, ochrana a podpora pracovníků UNAMET, ...usnadnění operací humanitární pomoci,“ a státy účastníci se této mise byly zplnomocněny k „přijetí všech nezbytných opatření k naplnění tohoto mandátu,“ (SC Resolution 1264 1999e).

Jednotky INTERFET (The International Force in East Timor) dorazily na Východní Timor pod velením australského generála Petera Cosgrovea 20. září 1999 a téměř okamžitě se jim podařilo obsadit Díli a větší města. Vzhledem k omezenému počtu vojáků se zvolená taktika „olejové skvrny“ ukázala jako efektivní, přestože byla ze začátku kritizována jako příliš opatrná. Spočívala v obsazování významných center, upevňování získaných pozic a jejich

---

³¹ Datum konání referenda muselo být kvůli nepokojům dvakrát odloženo (Klíma 2003: 98).

následném propojování a rozšiřování kontrolovaného území. Částečný podíl na úspěchu INTERFET také nesla disciplinovanost domorodých odbojářů, kteří v průběhu mise zachovávali slíbený klid zbraní (Špičánová 2011: 132-133). Mezinárodní síly INTERFET zůstaly pro jistotu na ostrově až do února 2000, kdy odpovědnost za bezpečí kompletně převzala peacekeepingová mise UNTAET (Sahin 2007: 261).

UNTAET (United Nations Transitional Administration in East Timor) byla ustanovena Radou bezpečnosti 25. října 1999, získala celkovou odpovědnost za správu Východního Timoru a byla oprávněna vykonávat legislativní, exekutivní i soudní moc. Její mandát se sestával z: 1) zajištění a udržování vlády zákona a pořádku na celém území Východního Timoru, 2) vytvoření efektivní administrativy, 3) asistence při rozvoji občanských a sociálních služeb, 4) zajištění koordinace a poskytování humanitární a rozvojové pomoci a obnovy, 5) podpory vytváření kapacit pro samosprávu země a 6) asistence při vytváření podmínek pro udržitelný rozvoj (SC Resolution 1272 1999f).

UNTAET se skládala ze tří složek: 1) vládní a administrativní, 2) humanitární a 3) vojenské. Měla stejně jako INTERFET povoleno použít jakýchkoliv dostupných prostředků k naplnění svého mandátu. Rezoluce číslo 1272 také zdůrazňovala odpovědnost Indonésie za bezpečný návrat uprchlíků ze Západního Timoru a z jiných částí Indonésie (SC Resolution 1272 1999f). Rada bezpečnosti tuto povinnost zopakovala ještě 8. září 2000 a naléhala na Indonésii, aby zajistila odzbrojení a rozpuštění pro-indonéských milicí, jež stále na ostrově (především na jeho západní části) působily (SC Resolution 1319 2000).

Pracovníci UNTAET se nejprve zaměřili na ustavení a dodržování vlády zákona a pořádku a humanitární pomoc. S příjezdem zvláštního zástupce generálního tajemníka (Special Representative of the Secretary-General) Sergia Vieira de Mella v listopadu 1999 se pak mise začala více soustředit na vytváření kapacit pro samosprávu země. Byla založena 15-členná Národní konzultativní rada (National Consultative Council, NCC), jež se skládala z příslušníků UNTAET i samotných Východotimořanů. Docházelo tak k zapojování domorodců do rozhodovacího procesu (Gunn 2011: 21). Východní Timor však bohužel trpěl nedostatkem vzdělaných lidí, které by bylo možno začlenit do postkonfliktní rekonstrukce, což situaci značně komplikovalo (Špičánová 2011: 135).

Generální tajemník OSN ve své zprávě z ledna 2002 konstatoval, že na konci roku 2001 pracovalo v administrativě téměř 10 000 Timořanů (něco málo přes 91% pracovních míst zahrnutých do rozpočtu). Vyjádřil však znepokojení nad nedostatkem zkušených a vzdělaných východotimorských soudců, veřejných obhájců a žalobců (Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration in East Timor 2002).

Pro vyšetření zločinů spáchaných během roku 1999 ustavila OSN tzv. týmy s jurisdikcí ve věci závažných trestných činů. Byl to vlastně takový hybrid mezi mezinárodním a vnitrostátním soudem, neboť se zabýval například otázkou genocidy, válečných zločinů, zločinů proti lidskosti, ale také vraždami nebo sexuálními prohrěšky. Každý tým se sestával ze 3 soudců (2 mezinárodní a jeden Východotimořan), v případech zvláštní důležitosti potom z 5 (3 mezinárodní soudci a 2 Východotimořané) (Regulation No. 2000/15 on the Establishment of Panels with Exclusive Jurisdiction Over Serious Criminal Offences 2000). Tato kombinovaná podoba byla zvolena především kvůli neexistenci východotimorského soudního systému a onoho nedostatku domorodých soudců (McAuliffe 2011: 118).

Mandát UNTAET byl původně stanoven do 31. ledna 2001 (SC Resolution 1272 1999f), pak byl ale prodloužen nejprve do 31. ledna 2002 (SC Resolution 1338 2001) a nakonec do 20. května 2002 (SC Resolution 1392 2002a). Budování nového státu se dařilo poměrně slušně, mnozí se však obávali toho, co se stane po odchodu mírových sil (Klíma 2003: 103). Generální tajemník OSN například krátce před vyhlášením nezávislosti upozorňoval, že fungování Východního Timoru je v mnoha oblastech závislé na příslušnících UNTAET a jejich odchod bude mít znatelný dopad na místní ekonomiku (Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration in East Timor 2002).

Díky těmto obavám o osud nově vznikajícího státu schválila Rada bezpečnosti 17. května 2002 vytvoření podpůrné mise UNMISSET (United Nations Mission of Support in East Timor), jež měla začít operovat ihned po vyhlášení nezávislosti (tj. od 20. května 2002). Získala mandát k: 1) poskytnutí pomoci základním administrativním strukturám, nezbytných pro životaschopnost a politickou stabilitu Východního Timoru, 2) zajištění průběžného vymáhání práva a veřejné bezpečnosti a pomoc při vývoji nového policejního orgánu Východního Timoru a nakonec 3) přispět k udržení vnější a vnitřní bezpečnosti Východního Timoru (SC Resolution 1410 2002b).

Původně měla mise UNMISSET trvat pouze 12 měsíců (SC Resolution 1410 2002b), byla ale postupně prodlužována až do 20. května 2005 (SC Resolution 1573 2004). Poté následovaly na území Východního Timoru ještě další mise OSN, to však již překračuje rámeček této práce.

Závěr

Konflikt na Východním Timoru patří k těm nejhorším v novodobé historii. Trval přes čtvrt století a zahynulo v něm více než 200 000 lidí. Počinání Indonésie v prvních letech okupace se rovnalo genocidě. Přesto se svět o malý národ začal zajímat až na počátku 90. let.

Ve své práci jsem se (kromě mé hlavní výzkumné otázky) snažil přijít na to, co vlastně k nezávislosti Východního Timoru přispělo a proč její získávání muselo trvat tak dlouho. Za tímto účelem jsem nejprve nastínil stručnou historii ostrova. Díky tomu jsem pak mohl určit základní faktory, které vedly k timorské samostatnosti. K větší přehlednosti mi pomohlo rozdělení na příčiny vnější a vnitřní. Nakonec jsem provedl nezbytnou klasifikaci faktorů dle důležitosti. Pro její určení jsem si stanovil 4 základní kritéria: 1) rychlost vlivu konkrétní příčiny na výslednou nezávislost, 2) míru odezvy aktérů mezinárodního systému, 3) míru podnětů vedoucích ke vzniku dalších faktorů majících vliv na nezávislost Východního Timoru a 4) rychlost vlivu podnětů konkrétní příčiny na vznik dalších faktorů majících vliv na nezávislost Východního Timoru. Konečná velikost významu každého faktoru je potom dána sloučením jednotlivých výsledků dosažených podle uvedených kritérií. Z mého výzkumu vyplynulo, že nejdůležitějšími faktory pro vznik nezávislého Východního Timoru jsou *tlak Portugalska, činnost OSN od roku 1999, změna postoje západních mocností a pád Suhartova režimu*.

Po dosažení těchto výsledků jsem se mohl již konkrétněji pustit do hlavní části mého bádání. Tím se stalo hledání odpovědi na otázku: „Do jaké míry dokázala OSN zajistit vhodné podmínky pro klidné převzetí moci?“ Mohu konstatovat, že navzdory snahám pro indonéských milicí převzetí moci opravdu klidně proběhlo. Nyní je nutno se zeptat, jakou měrou se na tom podílela právě snaha OSN.

Díky poznatkům z historie východotimorského konfliktu a určení nejdůležitějších příčin jeho konce jsem zjistil, že při přebírání moci samosprávou Východního Timoru hrála OSN zásadní roli. Toto tvrzení plyne především ze studia jednotlivých misí, jejichž vyslání na ostrov prosadila Rada bezpečnosti.

Hlavní náplní mise UNAMET bylo organizování referenda o autonomii, kterou Timořanům nabízela Indonésie. V té době ale vlastně ještě nebylo jasné, zda se nějaké předávání moci bude konat. I když je tedy úspěšnost mise diskutabilní, nehraje při odpovědi na položenou otázku prakticky žádnou roli.

Pro její zodpovězení mají naopak kruciální význam dvě následující mise – INTERFET a UNTAET. Vojáci INTERFET se dostavili na ostrov poměrně rychle a během jednoho měsíce vytlačili pro-indonéské milice z Východního Timoru. Tuto misi je tedy možno hodnotit velice kladně. UNTAET se pak starala hlavně o rekonstrukci zničeného území. Pomáhala vytvářet fungující administrativu, zajišťovala mír, pořádek a rozdělování humanitární pomoci, budovala infrastrukturu, asistovala při vyšetřování zločinů a vyvíjela spoustu dalších aktivit, které působily prospěšně při přípravě na nezávislost nově vznikajícího státu. Jako konkrétní výsledek UNTAET lze uvést například zabezpečení poklidného průběhu parlamentních i prezidentských voleb. I tuto misi je tedy možné hodnotit pozitivně.

Primárním cílem mé práce bylo zkoumání role OSN ve východotimorském konfliktu. Výsledkem je potom hodnocení, že **OSN dokázala ve velké míře zajistit vhodné podmínky pro klidné převzetí moci samosprávou Východního Timoru.**

Summary

In my thesis I try to figure out (except of my main research question) what contributed to the independence of East Timor. For this purpose I start with brief history of the island. Then I define key factors which led to the independence. I divide them into internal and external causes and also evaluate them according to their importance. I found out that the most important factors of independence of East Timor are (1) *the pressure of Portugal*, (2) *the activity of the UN since the year 1999*, (3) *the change of attitudes of the powerful West countries*, and (4) *the fall of Suharto's regime*.

These results give a good ground for dealing with the main research question of this thesis which is "To what extent was the UN able to ensure appropriate conditions for a peaceful takeover?"

For answering this question are crucial two UN missions – INTERFET and UNAMET. Soldiers of INTERFET cleared the island from pro-Indonesian militias quite fast and prepared conditions for workers of UNAMET. UNAMET helped people of East Timor to get ready for the independence in many areas of public life. For example its workers secured peaceful conduct of parliamentary and presidential elections. So we can consider both of these missions as successful.

The main goal of my thesis was to examine the role of the UN in East Timor conflict. The result is that the UN was largely able to ensure appropriate conditions for a peaceful takeover of the East Timor government.

Použitá literatura

Neperiodická literatura

BALAAM, David N. a Bradford DILLMAN. *Introduction to international political economy*. 5th ed. Harlow: Pearson, 2014. ISBN 978-129-2023-052.

BINKOVÁ, Simona. *Portugalsko*. Praha: Libri, 2004, 141 s. ISBN 8072772171.

DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 576 s. ISBN 8071064572.

CHOMSKY, Noam. *Perspektivy moci: úvahy o povaze člověka a společenského řádu*. Vyd. 1. Překlad Miloš Calda. Praha: Karolinum, 1998, 323 s. ISBN 80-718-4491-8.

JARDINE, Matthew. *East Timor: genocide in paradise*. 2nd ed. Monroe, ME: Odonian Press, 1999, 95 p. ISBN 18-788-2522-4.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska v datech*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007, 655 s. ISBN 9788072771660.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, 306 s. ISBN 8071061646.

KLÍMA, Jan. *Poslední koloniální válka*. 1. vyd. Praha: Libri, 2001, 211 s. ISBN 8072770330.

KLÍMA, Jan. *Salazar: tichý diktátor*. Vyd. 1. Praha: Skřivan, ml., 2005, 271 s. ISBN 8086493156.

KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Vyd. 1. Praha: Libri, 2003, 114 s. ISBN 8072772031.

KOŘAN, Michal. *Jednopřípadová studie*. In DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 29-61.

LEE, Khoon Choy. *A fragile nation: the Indonesian crisis*. Singapore: World Scientific, c1999, viii, 436 s., [46] s. příl. ISBN 9810240031.

TAYLOR, John G. *The Emergence of a nationalist movement in East Timor*. In KRATOSKA, Paul H. *South East Asia, Colonial history: Independence through revolutionary war*. London: Taylor & Francis, 2001, s. 201-220.

Periodická literatura

BERGER, Marilyn. Suharto Dies at 86; Indonesian Dictator Brought Order and Bloodshed. *The New York Times* [online]. 2008 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2008/01/28/world/asia/28suharto.html?pagewanted=all&_r=0

BŘEŠŤAN, Robert. V zákrytu asijské krize. *Respekt* [online]. 7. 12. 1998 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: [http://respekt.ihned.cz/?p=R00000_d&article\[id\]=36092000](http://respekt.ihned.cz/?p=R00000_d&article[id]=36092000)

GLASSMAN, James F. Structural Power, Agency and National Liberation: The Case of East Timor. *Transactions of the Institute of British Geographers*. 2003, roč. 28, č. 3, s. 264-280. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3804576>

KURAS, Benjamin. Genocida na konci světa. *Respekt* [online]. 1992 [cit. 2014-03-26]. Dostupné z: http://respekt.ihned.cz/?p=R00000_d

LHOTSKÝ, Richard. Budoucnost? Svoboda!. *Respekt* [online]. 1999 [cit. 2014-04-18]. Dostupné z: <http://respekt.ihned.cz/c1-36106520-budoucnost-svoboda>

LYNCH, Colum. Report: U.S. Arms Helped Indonesia Attack East Timor. *The Washington Post* [online]. 2006 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/01/24/AR2006012401688.html>

MCAULIFFE, Pádraig. UN Peace-building, Transitional Justice and the Rule of Law in East Timor: The Limits of Institutional Responses to Political Questions. *Netherlands International Law Review*. roč. 58, č. 1, s. 103-135. ISSN 0165-070x. DOI: 10.1017/S0165070X11100042. Dostupné z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0165070X11100042

ROBINSON, Geoffrey. East Timor Ten Years On: Legacies of Violence. *The Journal of Asian studies*. 2011, roč. 70, č. 4, s. 1007-1021. ISSN 0021-9118. Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/912370759?accountid=15618>

SAHIN, Selver B. Building the State in Timor-Leste. *Asian Survey*. 2007, roč. 47, č. 2, s. 250-267. ISSN 0004-4687. DOI: 10.1525/as.2007.47.2.250. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4497250>

SAURA, Jaume. Free Determination and Genocide in East Timor. *Human Rights Review*. 2002, roč. 3, č. 4, s. 34-52. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5b1ec26b-9e9c-4e5f-b6c0-26d8cfc23edd%40sessionmgr115&vid=5&hid=103>

SHUJA, Sharif M. Australia's role in East Timor. *Contemporary Review*. 2000, roč. 277, č. 1616, s. 138-146.

SUTER, Keith. East Timor: on the road to independence. *Contemporary Review*. 2001, roč. 278, č. 1622, s. 152-155.

WEBSTER, David. History, Nation and Narrative in East Timor's Truth Commission Report. *Pacific Affairs*. 2008, roč. 80, č. 4, s. 581-591. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40377430>

Prameny

Carlos Filipe Ximenes Belo - Facts. *Nobelprize.org* [online]. Nobel Media AB, 2013 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1996/belo-facts.html

CAVR. Chega!: The Report of the Commission for Reception, Truth and Reconciliation in Timor-Leste (CAVR). *Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor (CAVR)* [online]. 2005 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <http://cavr-timorleste.org/en/chegaReport.htm>

Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: Adopted by the General Assembly of the United Nations on 9 December 1948. 1951. Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2078/volume-78-I-1021-English.pdf>

GA Resolution 1514 (XV). 1960. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement>

GA Resolution 31/53. 1976. Dostupné z: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/31/53&Lang=E&Area=RESOLUTION

GA Resolution 32/34. 1977. Dostupné z: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/32/34&Lang=E&Area=RESOLUTION

GA Resolution 33/39. 1978. Dostupné z:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/33/39&Lang=E&Area=RESOLUTION

GA Resolution 34/40. 1979. Dostupné z:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/34/40&Lang=E&Area=RESOLUTION

GA Resolution 3485 (XXX). 1975. Dostupné z:
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3485\(XXX\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3485(XXX)&Lang=E&Area=RESOLUTION)

GA Resolution 35/27. 1980. Dostupné z:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/35/27&Lang=E&Area=RESOLUTION

GA Resolution 36/50. 1981. Dostupné z:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/36/50&Lang=E&Area=RESOLUTION

GA Resolution 37/30. 1982. Dostupné z:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/37/30&Lang=E&Area=RESOLUTION

José Ramos-Horta - Facts. *Nobelprize.org* [online]. Nobel Media AB, 2013 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1996/ramos-horta-facts.html

MAPS OF WORLD. Political Map of Indonesia. *Maps of World* [online]. 2012 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: <http://www.mapsofworld.com/indonesia/indonesia-political-map.html>

MIMRA, Robert. Cesta ke svobodě Východního Timoru. *Ekumenická Akademie Praha* [online]. 2007 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <http://www.ekumakad.cz/cz/temata/cesta-ke-svobode-vychodniho-timoru>

RAMOS-HORTA.COM. Biography: President José Ramos-Horta. *José Ramos-Horta: 1996 Nobel Peace Prize laureate* [online]. 2013 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://ramoshorta.com/president-jose-ramos-horta/biography-president-jose-ramos-horta/>

Regulation No. 2000/15 on the Establishment of Panels with Exclusive Jurisdiction Over Serious Criminal Offences. 2000. Dostupné z: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/etimor/untaetR/Reg0015E.pdf>

Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration in East Timor: For the period from 16 October 2001 to 18 January 2002. 2002. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/215/64/PDF/N0221564.pdf?OpenElement>

SC Resolution 1236. 1999a. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/133/97/PDF/N9913397.pdf?OpenElement>

SC Resolution 1246. 1999b. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/174/13/PDF/N9917413.pdf?OpenElement>

SC Resolution 1257. 1999c. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/226/69/PDF/N9922669.pdf?OpenElement>

SC Resolution 1262. 1999d. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/247/47/PDF/N9924747.pdf?OpenElement>

SC Resolution 1264. 1999e. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/264/81/PDF/N9926481.pdf?OpenElement>

SC Resolution 1272. 1999f. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/312/77/PDF/N9931277.pdf?OpenElement>

SC Resolution 1319. 2000. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/636/21/PDF/N0063621.pdf?OpenElement>

SC Resolution 1338. 2001. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/234/39/PDF/N0123439.pdf?OpenElement>

SC Resolution 1392. 2002a. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1392>

SC Resolution 1410. 2002b. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/387/02/PDF/N0238702.pdf?OpenElement>

SC Resolution 1573. 2004. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/609/29/PDF/N0460929.pdf?OpenElement>

SC Resolution 180. 1963a. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/180>

SC Resolution 183. 1963b. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/183>

SC Resolution 218. 1965. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/218>

SC Resolution 384. 1975. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/782/32/IMG/NR078232.pdf?OpenElement>

SC Resolution 389. 1976. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/782/32/IMG/NR078232.pdf?OpenElement>

Secretary-General informs Security Council People of East Timor Rejected Special Autonomy Proposed by Indonesia. 1999. Dostupné z: <http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990903.sc6721.html>

Shocking Footage of the Santa Cruz Cemetery Massacre. *YouTube.com* [online]. 2010 [cit. 2014-04-24]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=7HkktBcIDzg>

UNIC PRAHA. K teroru a ničení by nemohlo dojít bez aktivní účasti indonéské armády. *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2000 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=727>

UNIC PRAHA. OSN a Východní Timor. *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 1999 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=610>